

הקרן לירושלים
THE JERUSALEM FOUNDATION
مؤسسة صندوق القدس

ירושלים והדור הצעיר
טיפוח והרחבת מעגלי הצעירים החיים בירושלים
והקשורים בה
הצעת מדיניות ודרכי-פעולה

ד"ר אורי סטריזובר

2010

תודות

תודתי לאלה שליוו אותי במהלך הבדיקה והכתיבה.
ד"ר עדית דיין – הקרן לירושלים; אורי עמדי – המנהל הקהילתי "לב העיר"; רותי צדקא – בית האמנים ירושלים; יקיר שגב, עופר ברקוביץ, יורם ברוורמן – עיריית ירושלים; אורה אחימאיר – מכון ירושלים לחקר ישראל; יעל חייט, דוד כהן – גוינט ישראל; פרופי נאווה בן צבי, יעל לזמי – מכללת הדסה; אלישבע מזי"א – "רוח חדשה"; יהודה צור – החברה למנהלים קהילתיים בירושלים.

תודה לעשרות המרואיינים, הבוגרים והצעירים, שחלקו אתי את תפיסת-עולמם ואת מחשבותיהם.

תודה מיוחדת לנדים שיבאן על האמון, הסיוע וההכוונה; ליהודית חזני על התמיכה, ההנחיה והחברות;

לד"ר מאיה חושן על כיווני הדרך וההנחיה; לאביאל ילינק על העזרה באיסוף החומר ובניתוחו;

לקרן ירושלים, לקרן רוטשילד – יד הנדיב, לעיריית ירושלים;

למכון ירושלים לחקר ישראל, למנהל הקהילתי לב העיר.

תוכן העניינים

7.....	תקציר
13.....	1. פתיח
17.....	2. "האני מאמין" של הקרן לירושלים
19.....	3. נתונים על אוכלוסיית העיר וצעיריה
25.....	4. גורמים הנותנים מענה לצורכי הצעירים
28.....	5. ניתוח הראיונות
35.....	6. סיכום העמדות המרכזיות
41.....	7. כיוונים להתמודדות עם נושא הצעירים
43.....	8. תפקידי הקרן לירושלים בנושא הצעירים
44.....	9. רעיונות לתוכניות
46.....	10. מועצה ציבורית לצעירים – הצעה לתוכנית
50.....	11. נספחים
50.....	נספח א – רשימת המרואיינים
53.....	נספח ב – רשימה ביבליוגרפית
55.....	נספח ג – גיבוש אמירות המרואיינים

תקציר

מטרת העבודה

עבודה זו נועדה לבדוק את נושא הצעירים וירושלים ולהצביע על כיוונים לקידומו. העבודה מוגשת להנהלת הקרן לירושלים אשר עוסקת מזה שנים רבות בקידומה של ירושלים כעיר מודרנית ופלורליסטית וכמרכז רוחני, והיא מיועדת לשמש בסיס לדיון בגיבוש מדיניותה ותוכניותיה בנושא ירושלים והצעירים.

המסקנות המרכזיות העולות מן הבדיקה

1. צעירים מכל מגזרי האוכלוסייה עוזבים את ירושלים.

ירושלים אינה נותנת מענה מספק לצורכי הצעירים בתחומי התעסוקה, הדיור ואיכות החיים. צעירים מכל מגזרי האוכלוסייה – חילונים, דתיים, חרדים וערבים – עוזבים את העיר.

2. ההתמודדות עם הנושא מחייבת עבודה עם צעירים מכל אוכלוסיות העיר.

לאור מורכבותה הדמוגרפית של אוכלוסיית ירושלים ובהתחשב בתחזיות הדמוגרפיות הצפויות, מומלץ כי התמודדות עם הסוגיה תקיף את כלל צעירי העיר (אלה המוגדרים "חזקים" ואלה המוגדרים "חלשים") מכל המגזרים: יהודים מקהילות שונות וכן ערבים.

3. יש להרחיב את מעגלי הצעירים הקשורים לירושלים.

בנוסף להיותה עיר חיה, ירושלים היא גם עיר בירה ומרכז רוחני דתי ובינלאומי. כזאת חשוב שהיא תקדם יחסי זיקה הדדיים עם צעירים יהודים, מוסלמים ונוצרים החיים בארץ וברחבי העולם ומתחברים למשמעותה התרבותית, הרוחנית והדתית. גישה זו מזמנת את הרחבתה הפוטנציאלית של אוכלוסיית הצעירים העשויה להתחבר לעיר, תוך שהיא יונקת מהגישה הרואה בירושלים עיר לכל מאמיניה.

4. על הגורמים היציבים בירושלים לקבוע וליישם מדיניות ארוכת-טווח בנושא הצעירים.

ההתמודדות עם סוגיית העיר והצעירים מחייבת גורמים יציבים ובעלי ראייה רחבה, שביכולתם להתוות מדיניות ארוכת-טווח ולהציב יעדים ארוכי-מטרה. הגופים העוסקים כיום בסוגיית הצעירים בירושלים פועלים מתוך גישה קצרת-טווח ומתוך צורך לשינוי מהיר ונראה לעין. יתרה מכך, השלטון המקומי בירושלים מתחלף אחת לכמה שנים ולפיכך חשוב שתהליכי התכנון והביצוע בשאלת ירושלים והצעירים יונהגו בידי גורם יציב הפועל לאורך שנים ומתוך ראייה ארוכת-טווח.

5. הדיור והתעסוקה לצעירים בירושלים הם נושאים שהטיפול בהם מחייב מעורבות של גורמים ממשלתיים.

בעיית התעסוקה והמחסור במקומות-עבודה לצעירים, כמו גם יוקר הדיור והמחסור בדירות, עומדים בראש רשימת החסמים המונעים מצעירים להקים את ביתם בתחומי העיר. עיריית ירושלים וגורמים אחרים בעיר אינם ערוכים לטפל בחסמים אלה בקנה-מידה רחב, מאחר שהם דורשים ראייה מערכתית רחבה ומשאבים רבים. לפיכך ראוי שנושאים אלה יטופלו בידי המשרדים הממשלתיים הבכירים.

6. אוכלוסיית הצעירים יכולה לסייע בחיזוק הקשר בין ירושלים העיר לבין ירושלים הסמלית.

הרחבת מעגלי הצעירים המחוברים לירושלים וחיזוקם, תסייע בצמצום הפער שבין ירושלים העיר החיה ובין ירושלים הסמל והמרכז הרוחני והדתני. ירושלים היא עיר חיה המתמודדת עם שאלות יומיומיות. ירושלים היא גם סמל – עיר בירה ומרכז רוחני-דתי לשלוש הדתות המונותאיסטיות, שמיליוני בני-אדם נושאים אליה את עיניהם. בין העיר הגשמית לבין הסמל שהיא נושאת פעורה תהום עמוקה. תוכניות שמטרתן להרחיב את אוכלוסיית הצעירים המתחברים לעיר סביב רוחניותה וסמליותה וחיזוק הקשר בינה לבין הצעירים החיים בה, יסייעו בצמצום הפער בין העיר לבין הסמל.

7. ראוי לחזק את מקומה ותפקידה של ירושלים כמרכז אזורי לצעירים מיישובי הסביבה.

ראוי לחזק את המגמה ההופכת את ירושלים למרכז אורבאני-אזורי לצעירים מיישובי הסביבה ובהם: מעלה אדומים, מבשרת ציון, בית שמש, צור הדסה, יישובי

גוש עציון ואחרים. העיר יכולה לשמש מרכז תעסוקתי, כלכלי, לאומי, דתי, חברתי ותרבותי, שישאב אליו את צעירי האזור.

8. יש הכרח לעשות שינוי תדמיתה של ירושלים, מעיר שצעיריה עוזבים לעיר המושכת צעירים לחיות בה ולתרום לה.

שינוי תדמיתה של העיר יכול להיעשות כחלק מההתמודדות עם התחזיות הדמוגרפיות ומהבנת מצב העיר וכחלק מהתפיסה המדגישה כי יש לחיות את המצב בירושלים ולא לשנות את העיר ולהופכה למה שאינה. בבניית התדמית ניתן להעצים את האלמנטים הייחודיים לעיר, להדגיש את אוירתה הרוחנית, את כוחה האסתטי, את החברה הרב-תרבותית ואת הפסיפס האנושי שבה.

9. מומלץ להמשיך בטיפוח התרבות ובחיזוק אוכלוסיות הסטודנטים בעיר.

יש להמשיך ולטפח את הקשר עם עשרות אלפי הסטודנטים הלומדים בעיר ומן הראוי להמשיך ולהשקיע בהפרחת תחומי התרבות בעיר. לפני נושאים אלה נודעת חשיבות עליונה לעתידה של ירושלים כעיר ידידותית לצעירים.

השאלה המרכזית ושאלות המשנה

השאלה המרכזית שלאורה נכתבה עבודה זו היא: מה מקומה של הקרן לירושלים ומה תפקידיה על רקע התחושה שהעיר מתרוקנת מצעיריה ושכבת הצעירים הקשורה אליה הולכת ונחלשת.

מתוך השאלה המרכזית נובעות מספר סוגיות-משנה:

- ◆ האם ניתן לאשר (או לסתור) את התחושה שירושלים מתרוקנת מצעיריה?
- ◆ האם היחלשות שכבת הצעירים קשורה לכלל האוכלוסיות המתגוררות בעיר?
- ◆ מה עשוי להשאיר צעירים בירושלים ומה עשוי למשוך אליה צעירים מבחוץ?
- ◆ מי אמור לקבוע את המדיניות בסוגיית הצעירים ומי אמור ליישמה?
- ◆ כיצד ניתן להרחיב את מעגלי הצעירים המתחברים לירושלים?
- ◆ כיצד ניתן לקשור את אוכלוסיית הצעירים לצמצום הפער בין ירושלים "העיר החיה" לבין ירושלים הסמלית?

תהליך העבודה

קיימתי ראיונות פתוחים עם **64 גברים ונשים**, ביניהם מנהלי מוסדות, נושאי תפקידים מרכזיים בירושלים בהווה ובעבר, עיתונאים ואנשי-ציבור. כמו כן קיימתי מספר דיונים עם שלוש קבוצות-עבודה ובהן **28 צעירים וצעירות** (סטודנטים ברובם). כמו כן עיינתי בחומרים כתובים וביקרתי במוסדות העוסקים בנושא הצעירים בעיר. כל המפגשים תועדו וקובצו לנושאים מרכזיים שמתוכם גובשו הממצאים והכיוונים להתמודדות עם השאלה שעל הפרק.

צעירים

הצעירים הוגדרו בעבודה זו כנשים וגברים בגילאי 20-39.

הצעירים בגילאים אלה מאופיינים (בקרב האוכלוסייה החילונית והדתית) כמי שעושים צעדים ראשונים לבניית חייהם הבורגיים. הם עסוקים בגיבוש חייהם ותפיסת-עולמם, ברכישת השכלה, בבנייה התחלתית של קריירה, במציאת פרנסה, בהתבססות כלכלית, בפיתוח הזוגיות, בבניית משפחה, בדאגה למגורים ובארגון חיי החברה והפנאי. הצעירים מאופיינים כפלח אוכלוסייה המחולל סביבו שינוי ומשפיע על סביבתו. לפיכך נתפסים הצעירים כחשובים לירושלים בהווה ובעתיד וכאחת האוכלוסיות המשפיעות על בניית עתידה.

התחושה שעלתה מדברי המרואיינים

צעירים רבים עוזבים את ירושלים ושכבת הצעירים שבה נחלשת. המרואיינים טענו כי צעירים מכל קבוצות האוכלוסייה (ולא רק מקרב החילונים) עוזבים את העיר וכי קיימת הרגשה חזקה שהעיר מתרוקנת מצעירה. חשוב לציין כי מוביליות של צעירים מתקיימת בערים רבות בעולם, אולם התחושה העולה מדברי המרואיינים היא שהידלדלותה של שכבת הצעירים בירושלים מזיקה לעיר במובנים כלכליים, קהילתיים, תרבותיים, חברתיים ותדמיתיים וכי העיר נותרת חלשה ותלותית.

נתונים על אוכלוסיית הצעירים בירושלים

לשינויים הדמוגרפיים המתרחשים והצפויים להתרחש בירושלים נודעת משמעות רבה לגבי תכנון עתידה של העיר וקביעת מדיניותה לגבי אוכלוסייתה הצעירה. שיעור

הצעירים היהודים הלא-חרדים מתוך כלל אוכלוסיית הצעירים בעיר ירד באופן תלול למדי בשנים 1996-2007 מ-53% לכדי 43%.

על פי התחזית לשנת 2020 שיעור זה צפוי להמשיך ולרדת עד כדי 40%. שיעור הצעירים החרדים מקרב כלל הצעירים בעיר נמצא בסימן עלייה. שיעורם עמד בשנת 1996 על כ-15% מכלל הצעירים בעיר ועל פי התחזית לשנת 2020 שיעורם צפוי לעלות ולהגיע ל-20% מן הצעירים בירושלים.

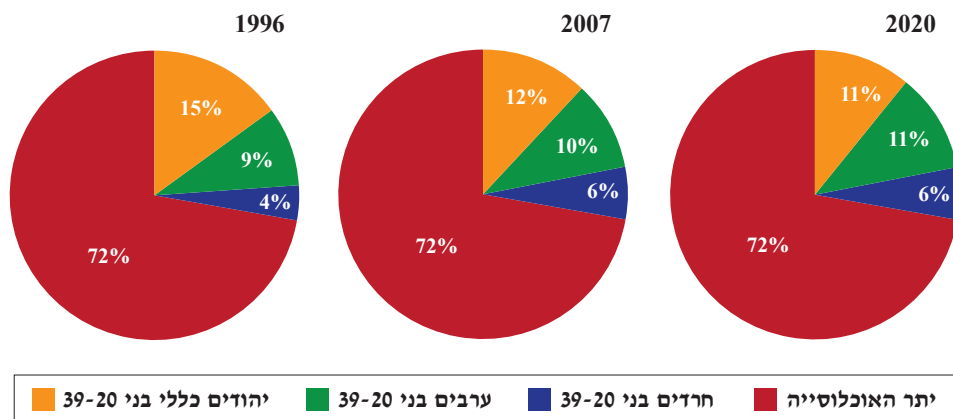
עוד מגמה מעניינת שבאה לידי ביטוי בנתונים היא עלייה חדה בשיעור הצעירים הערבים מתוך כלל הצעירים בעיר: שיעור האוכלוסייה הערבית הצעירה עלה מ-31% בשנת 1996 לכדי 35% בשנת 2007 והוא צפוי להגיע ל-40% בשנת 2020.

עם זאת חשוב לציין כי בשנים 1996 ו-2007 היה שיעור הצעירים בקרב כלל האוכלוסייה בירושלים 28% ועל פי תחזית האוכלוסייה לשנת 2020 לא ישתנה שיעור הצעירים בירושלים וישאר כפי שהוא.

המגמה העולה מנתונים אלה היא של יציבות מתמשכת בשיעור הצעירים מתוך כלל האוכלוסייה בעיר, וזאת לצד השינויים בשיעורם של הצעירים בתוך תת-האוכלוסיות בעיר.

על פי התחזית, החלוקה לקבוצות אוכלוסייה בקרב צעירים בני 20-39 בירושלים צפויה להיות בשנת 2020 כדלהלן: יהודים כללי (לא-חרדים) 40%, ערבים 40%, חרדים 20%.

בני 20-39 – חלוקה לקבוצות אוכלוסייה והשוואה ליתר האוכלוסייה בירושלים בשנים נבחרות

המלצות

- ◆ להקים מועצה ציבורית לנושא הצעירים בירושלים. מועצה זו תתווה מדיניות לסוגיית הצעירים והעיר ותתמוך בפרויקטים ובתוכניות שיקדמו את הנושא;
- ◆ לגבש מדיניות ארוכת-שנים ורחבת-יעדים בנושא הצעירים וירושלים, תוך התייחסות לבעיות התעסוקה, הדיור ואיכות החיים;
- ◆ לפעול להגברת המחויבות לנושא הצעירים וירושלים בממשלה, בכנסת, בקרב המנהיגות היהודית הבינלאומית והמנהיגות הדתית הנוצרית והמוסלמית;
- ◆ להוביל תהליך של מיתוג ירושלים כעיר לצעירים ברמה הלאומית והבינלאומית, תוך העצמת מאפייניה הייחודיים של העיר והפיכתם מגורמים שמבריחים צעירים לגורמים שימשכו צעירים אל העיר;
- ◆ להמשיך ולטפח את ירושלים כעיר אוניברסיטאית וכעיר של סטודנטים;
- ◆ לחבר צעירים בני שלוש הדתות הגדולות מן הארץ ומן העולם לירושלים, לרוחניותה, לסמליותה ולשאר הערכים הקשורים בה;
- ◆ לטפח שכבת מנהיגות של צעירים החיים בעיר כקבוצת-עלית שתמשוך צעירים העירה;
- ◆ להעצים את ירושלים כמרכז אזורי כלכלי, תעסוקתי, חברתי ותרבותי.

1. פתיח

העבודה המסכמת את תהליך הבדיקה בנושא ירושלים והצעירים מוגשת לקרן לירושלים, ליד הנדיב – קרן רוטשילד ולעיונם של הגורמים העוסקים בשאלה כיצד מרחיבים את מעגל הצעירים החיים בירושלים ואלה הקשורים בה. היא נכתבה כמסמך תכנוני מתכלל, מתוך מבט-על על העיר ועל סוגיית הצעירים ומתוך זווית-ראייה עירונית רחבה, בלי להתייחס לשיקולים הפוליטיים הקרובים והמיידיים.

העבודה מפרטת המלצות לעמדתה האפשרית של הקרן לירושלים בנושא הנדון ומפורטות בה נקודות-מבט וכיוונים לבחינת סוגיית הצעירים והעיר, כולל הצעות לדרכי-התמודדות. ההמלצות הן תוצאותיה של בדיקה שכללה גם התבוננות במה שקיים בעיר ובמי שפועל בה בתחום הצעירים. אימוץ ההמלצות יסייע בפיתוחה של ירושלים בראייה עתידית ובהתמודדות עם נושא הצעירים והעיר מתוך הסתכלות רחבה וארוכת-טווח.

העבודה נכתבה על רקע הדאגה ההולכת וגוברת לעתידה של ירושלים לנוכח היחלשותה של שכבת הצעירים שבה והמלצותיה מכוונות למקבלי ההחלטות ברמה הלאומית והמקומית כמו גם למנהלי המוסדות הפועלים בעיר ולמענה.

מטרות העבודה

1. לשמש הצעה ובסיס לדיון להנהלת הקרן לירושלים בבואה לקבוע את מדיניותה בנושא ירושלים והצעירים;
2. לבחון את מקומה ומשמעותה של אוכלוסיית הצעירים בעיצוב ובגיבוש דמותה של עיר;
3. לשמש מסמך מרכזי ובסיס לדיון בקרב גורמים שונים (בירושלים ומחוצה לה) העוסקים בגיבוש תוכניות הקשורות בנושא הצעירים בירושלים.

השאלה המרכזית ושאלות המשנה

השאלה המרכזית שלאורה נכתבה עבודה זו היא: מה מקומה של הקרן לירושלים ומה הם תפקידיה בקשר לתחושה שהעיר מתרוקנת מצעיריה וששכבת הצעירים בה נחלשת. מתוך השאלה המרכזית נובעות מספר סוגיות-משנה כדלקמן:

- ◆ האם ניתן לאשר (או לסתור) את התחושה שירושלים מתרוקנת מצעירה?
- ◆ האם היחלשות שכבת הצעירים קשורה לכל האוכלוסיות המתגוררות בעיר?
- ◆ מה עשוי להשאיר צעירים בירושלים ומה עשוי למשוך צעירים לירושלים?
- ◆ מי קובע את המדיניות בסוגיית הצעירים בעיר ואת יישומה?
- ◆ כיצד ניתן להרחיב את מעגלי הצעירים המתחברים לירושלים?
- ◆ כיצד קשורים הצעירים לצורך בהקטנת הפער בין ירושלים העיר החיה לבין ירושלים הסמלית?

תהליך הבדיקה כלל:

- ◆ ראיונות עם עשרות אנשים (מפגש אחד או יותר);
- ◆ מפגשים עם שלוש קבוצות של צעירים וצעירות (בבית האמנים ובמכללת הדסה);
- ◆ עיון בחומרים כתובים ובמאגרי מידע במכון ירושלים לחקר ישראל;
- ◆ ביקור במוסדות העוסקים בנושא הצעירים בעיר.

קיימתי ראיונות פתוחים עם **64 מרואיינים ומרואיינות**, ביניהם מנהלי מוסדות, נושאי תפקידים מרכזיים בירושלים בהווה ובעבר, עיתונאים ואישי-ציבור. קיימתי מספר דיונים עם שלוש קבוצות-עבודה ובהן **28 צעירים וצעירות** תושבי העיר או סטודנטים הלומדים במוסדותיה האקדמיים, עולים חדשים וותיקים. כל המרואיינים והצעירים שיתפו אותי בתפיסת-עולמם ובעמדותיהם הנוגעות לירושלים ולצעירים. כולם ציינו כי חשוב להם לתרום לעיר ולעתידיה ועל כך אני מודה להם. הדיאלוג עם כל אחד ואחת מהם התמקד בנושא ירושלים והצעירים. עם זאת ומטבע הדברים עלו במהלך השיחות גם סוגיות כלליות הנוגעות למצבה של העיר והמשפיעות גם על שאלת הצעירים. כל המרואיינים מרגישים זיקה לירושלים ובשל כך אופי השיחה עמם היה אישי. רובם פירטו את הנקודות המחברות אותם לעיר ואת אלו המקשות עליהם בכך.

כל החומרים הכתובים קובצו לנושאים מרכזיים, נוסחו כאמירות ומתוכן גובשו מספר כיוונים להתמודדות עם נושא הצעירים והעיר. על בסיס זה נוסחו רעיונות ותוכניות ומתוכם פורטה תוכנית מרכזית אחת – הקמת מועצה ציבורית לצעירים בירושלים.

במהלך חודשי הבדיקה הוגשו להנהלת הקרן לירושלים כמה מסמכים ובהם סיכום ממצאי הביניים והתוכניות. מסמכי הביניים משולבים במסמך זה.

צעירים הוגדרו בעבודה זו כנשים וכגברים בגילאי 20-39.

אוכלוסיית הצעירים בגילאים אלה מאופיינת (בקרב החילונים והדתיים כאחד) כמי שעושים את צעדיהם הראשונים לבניית חייהם הבוגרים. הם עסוקים בגיבוש חייהם ותפיסת-עולמם, ברכישת השכלה, בבנייה התחלתית של קריירה, במציאת פרנסה ובהתבססות כלכלית, בפיתוח הזוגיות ובבניית משפחה, בדאגה למגורים ובארגון חיי החברה והפנאי. הצעירים מאופיינים כמגזר המחולל שינוי ומשפיע על סביבתו. לפיכך נתפסים הצעירים כחשובים לירושלים בהווה ובעתיד וכאחד היסודות המשמעותיים לעתיד העיר.

נושאים שהשפיעו על הבדיקה

1. היכרות עם סוגיות בירושלים – התבקשתי על-ידי מנהלי הקרן לירושלים והנהלת יד הנדיב להתמקד בבדיקת הסוגיה הנוגעת לירושלים ולצעירים וזאת עשיתי. אולם במהלך הבדיקה התברר לי כי התמקדות בנושא הצעירים מחייבת היכרות בסיסית עם סוגיות אחרות המעסיקות את ירושלים ומשפיעות במישורן על נושא הצעירים. במהלך הבדיקה התברר כי גיבוש עמדה בשאלת הצעירים בעיר (כמו גיבוש עמדה בכל נושא אחר הקשור לעיר) מחייב היכרות מעמיקה ככל שניתן עם "השלם" ששמו ירושלים ומחייב להבין את מרכיביו השונים. יתרה מכך, התחוור לי כי כדי להתמודד עם נושא ירושלים והצעירים, עליי לטפס מעלה מנקודת-מבטי האישית ומנקודת-מבטם של המרואיינים ולהתבונן בדברים בפרספקטיבה רחבה, מנקודת-מבט כוללנית ובהסתכלות גבוהה.

2. הנקודה "הירושלמית" שלי – על מהלך הבדיקה ועל תוצאותיה משפיעים גורמים רבים ובתוכם גם ההיסטוריה האישית שלי, עולמות התוכן שאליהם אני קשור והתפקידים בהם שימשתי. נולדתי בירושלים, חייתי, למדתי ושימשתי בה שנים בתפקידי-ניהול שונים. כשחשתי שהסיטואציה הדמוגרפית של העיר מגבילה את תחושת החופש של משפחתי ושלי עזבתי את העיר. כשעזבתי ליוותה אותי ההרגשה כי הנה גם אני נוטש "כמו כולם". כשהתבקשתי לבדוק את סוגיית החיבור בין ירושלים לבין הצעירים, צפו ועלו במוחי שאלת הניסיון האישי ושאלת המעורבות הרגשית שלי

והשפעתן על מהלך הבדיקה ותוצאותיה. התברר כי לנקודה "הירושלמית" הפרטית שלי יש שני היבטים: מצד אחד זוהי נקודת חיבור רלוונטית וטבעית לנושא ומצד שני עליי למזער את השפעתה. היותי "ירושלמי לשעבר" ו"עוזב העיר" שימשו נקודות התנעה לרבות מפגישותיי. אולם הקפדתי להציב את המרואיינים ואת אמירותיהם במרכז.

3. שאלות שהתעוררו – במהלך הבדיקה התעוררו שאלות שונות וניצבו כתמרורים

- וכנושאים שעיצבו את אופייה. מביניהן מפורטות ארבע שאלות:
- ◆ איזה משקל יש לייחס בעבודה לנבואות השחורות על עתיד העיר?
 - ◆ האם תפקידו של מחקר זה ליצור זיק של תקווה ואופטימיות?
 - ◆ האם יש ליצור איזון בין המצוי לבין הרצוי ולהתמודד עם סגירת הפער ביניהם?
 - ◆ האם נכון להשוות את סוגיית הצעירים בירושלים למתרחש בערים אחרות בארץ ובעולם?
- רק חלק מן השאלות זכו לתשובות (ישירות או עקיפות) וגם הן באופן חלקי.

2. "האני מאמין" של הקרן לירושלים

נדים שיבאן

לקרן לירושלים תפקיד מרכזי בבניית ירושלים כעיר מודרנית, סובלנית, פלורליסטית, תרבותית, בעלת חוזק כלכלי וקהילות מגוונות – עיר שהיא מרכז של מחשבה, חינוך, רווחה ופנאי, המכבדת את קהילותיה השונות החיות זו בצד זו. הקרן פועלת למען ירושלים כעיר פתוחה, איכותית וקשובה. בקרן מאמינים כי ירושלים צריכה להיות עיר העונה על צורכי כל תושביה ולפיכך על הקרן לתת מענה לבעיות של כל אוכלוסיות העיר.

הקרן שואבת את השראתה מערכים אוניברסאליים והיא מאמינה שירושלים יכולה לשמש גשר של רצון טוב וסובלנות בין בני כל הדתות והלאומים. הקרן פועלת בשלושה תחומי-עשייה מרכזיים: חיזוק קהילות ומגורים בעיר ויצירת חיות כלכלית, תמיכה בקיום סובלנות, חיים משותפים ופיתוח חיי תרבות ויצירה.

הקרן לירושלים היא גוף עירוני יציב ועצמאי המשרת את החברה בירושלים. היא פועלת בעיר מעל 40 שנה ומלווה את השינויים הפוליטיים והשלטוניים המתרחשים בירושלים ובארץ. לקרן מדיניות עצמאית והיא אינה נושאת דגל פוליטי כלשהו. בסוגיית הצעירים וירושלים הקרן מובילה תהליכי חשיבה לתכנון המדיניות לטווח הרחוק, עוסקת בפיתוח הצד האידיאולוגי, בהעלאת שאלת הצעירים והעיר על סדר היום הציבורי, בחיבור הגורמים העירוניים, הארציים והבינלאומיים (יהודיים ואחרים) ובתיאום ביניהם. במקביל הקרן מקדמת יוזמות ופרויקטים בתחום הצעירים וירושלים.

הקרן לירושלים לקחה על עצמה להיכנס לתהליך בדיקה וגיבוש של תפיסה וכיווני-דרך בסוגיית החיבור בין ירושלים לבין אוכלוסיית הצעירים. מטרת המהלך היא לקדם ולנסח תפיסה ומדיניות בנושא זה ולפרט מהלכים אחדים שיסייעו בחיזוק החיבור שבין ירושלים לבין אוכלוסיית הצעירים. ניסוחה של תפיסה כזו יסייע בהתמודדות עם הפער שבין הצהרות למעשים ובין הסימבולי לביצועי. תהליך הבדיקה יניב כיווני התמודדות, פרדיגמות ומבנים חשיבתיים שיקדמו (כך אנו מקווים) את העשייה של הגורמים העוסקים בסוגיית הצעירים בתוך העיר ומחוצה לה. תהליך הבדיקה מתקיים כחלק משיתוף הפעולה עם הגורמים והמוסדות העוסקים בסוגיית הצעירים בעיר ובארץ.

הבדיקה מסתמכת על חזון ירושלים כפי שנוסח על-ידי הנהלת הקרן לירושלים ועל פיו מטרתה של הקרן לסייע לירושלים להיות עיר מודרנית, שוויונית, פלורליסטית ופתוחה;

עיר מושכת תיירים ובעלת תשתיות חברתיות וקהילתיות חזקות; עיר שמקיימת חברה רב-גונית וסולידארית; עיר בירה תרבותית המעודדת כוחות יצירה צעירים; עיר בעלת יכולת לפתח מנגנונים מפיגי מתח; עיר אקדמיה בעלת צביון סטודנטיאלי המפתחת מצוינות; עיר בעלת עוצמה כלכלית ותעשייה מפותחת; בירה רוחנית ומרכז דתי לשלוש הדתות הגדולות.

לאורך שנות קיומה, הקרן היא אחד ממנופי הפיתוח של ירושלים והיא מתמודדת עם צורכי העיר מפרספקטיבה רחבה, תוך שהיא מחוברת לחיים היומיומיים. הקרן מיומנת בחשיבה מתכללת המתבססת על ראיית-על ועם זאת עוסקת בסוגיות הספציפיות הרלוונטיות לחיי העיר. אנשי המקצוע של הקרן עוסקים בגיוס משאבים לתוכניות הנובעות מצורכי העיר, תוך בניית שותפויות עם הרשות המקומית, עם הארגונים האזרחיים ועם קרנות אחרות. לאורך שנות קיומה מנסה הקרן לירושלים לגעת בכל אוכלוסיות העיר ואחת ממשימותיה המשמעותיות היא להיענות לצורכי כל האוכלוסיות החיות בעיר.

3. נתונים על אוכלוסיית העיר וצעיריה

חלוקה לקבוצות אוכלוסייה בשנים נבחרות (באלפים)

ערבים		יהודים				אוכלוסיית ירושלים		
		חרדים		יהודים כללי (לא-חרדים)				
39-20	סה"כ	39-20	סה"כ	39-20	סה"כ	39-20	סה"כ	
55	188	27	125	93	301	175	614	1996
74	260	45	174	89	313	208	747	2007
108	372	54	194	109	393	271	959	*2020

* תחזית

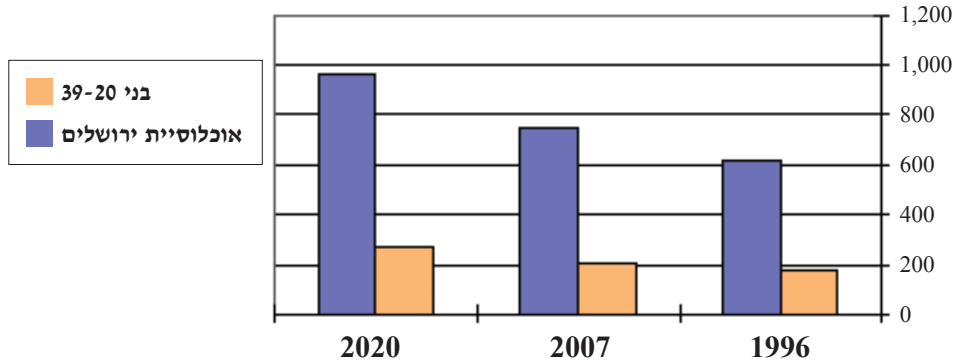
ניתוח הנתונים

צעירים בני 20-39 בירושלים

א. בשנים 1996 ו-2007 עמד שיעור הצעירים מקרב כלל האוכלוסייה בירושלים על כ-28%. אם כך ניתן לטעון ששיעור אוכלוסיית הצעירים מקרב כלל האוכלוסייה בעיר נשאר יציב. מכל מקום, תדמית העיר כעיר המתרוקנת מצעיריה אינה באה לידי ביטוי בנתונים. תחזית האוכלוסייה לשנת 2020 מניחה גם היא כי שיעור הצעירים מקרב כלל האוכלוסייה בירושלים יעמוד על כ-28%. מכאן שעל פי התחזית שיעור הצעירים מקרב כלל האוכלוסייה עשוי להישאר בעתיד כפי שהוא כיום. המגמה העולה מן הנתונים היא של יציבות מתמשכת בשיעור הצעירים מתוך כלל האוכלוסייה בעיר. ההסבר ליציבות במספר הכללי של הצעירים עשוי להיות קצב ילודה גבוה המפצה על מאזן הגירה שלילי. עם זאת ניכר שינוי מהותי בהרכבה הדמוגרפי של קבוצת הצעירים, כפי שיפורט להלן.

ב. על פי תחזית האוכלוסייה, החלוקה לקבוצות אוכלוסייה בקרב צעירים בני 20-39 בירושלים בשנת 2020 צפויה להיות כדלהלן: יהודים כללי (לא-חרדים) 40%, ערבים 40%, חרדים 20%.

שיעור הצעירים בני 20-39 בהשוואה לכלל האוכלוסייה בירושלים בשנים נבחרות (באלפים)

צעירים יהודים כללי (לא-חרדים) בני 20-39

א. שיעור הצעירים בציבור היהודי הכללי (הלא-חרדים) מתוך האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית בירושלים בשנת 1996 נאמד בכ-31%. בשנת 2007 ירד שיעורם לכ-28% ותחזית האוכלוסייה לשנת 2020 חוזה שיעור דומה של כ-28%. בין השנים 1996-2007 היתה אפוא ירידה כלשהי בשיעור האוכלוסייה היהודית הצעירה והלא-חרדית מתוך כלל האוכלוסייה היהודית והלא-חרדית בעיר. תחזית האוכלוסייה לשנת 2020 צופה שיעור דומה לזה של שנת 2007.

ב. מהנתונים עולה עוד כי שיעור הצעירים היהודים הלא-חרדים מתוך כלל אוכלוסיית הצעירים בעיר ירד באופן תלול בין השנים 1996-2007 (מ-53% ל-43%). על פי התחזית לשנת 2020 שיעור זה צפוי להמשיך ולרדת עד ל-40%.

צעירים חרדים בני 20-39

א. שיעור הצעירים החרדים מתוך כלל האוכלוסייה החרדית עמד בשנת 1996 על כ-22% ובשנת 2007 על כ-26%. התחזית לשנת 2020 צופה עלייה נוספת עד כדי 28%. מכאן שעל פי הנתונים ישנה עלייה בשיעור הצעירים בני 20-39 בתוך האוכלוסייה החרדית.

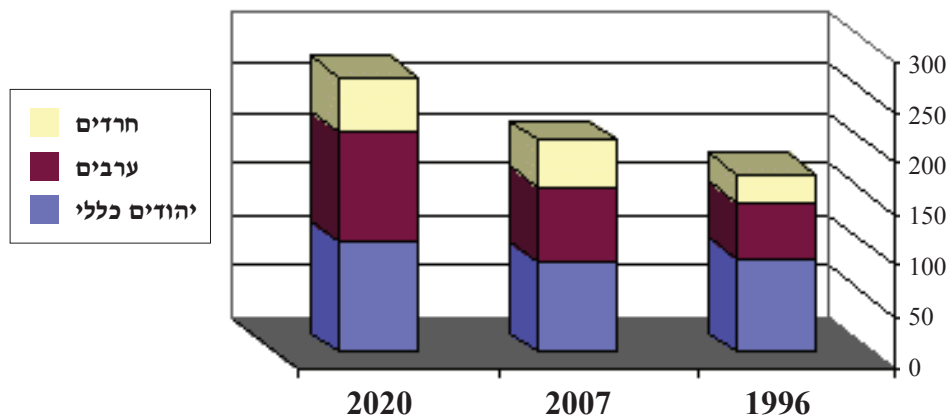
ב. שיעור הצעירים החרדים מקרב כלל הצעירים בעיר עמד בשנת 1996 על כ-15%. התחזית לשנת 2020 צופה ששיעורם יגיע ל-20%. מכאן ששיעור הצעירים החרדים מקרב כלל אוכלוסיית הצעירים בעיר צפוי לעלות מ-15% בשנת 1996 לכדי 20% בשנת 2020.

צעירים ערבים בני 20-39

א. שיעור האוכלוסייה הערבית הצעירה מתוך כלל האוכלוסייה הערבית עמד בשנת 1996 על כ-29%, ובשנת 2007 על כ-28%. תחזית האוכלוסייה לשנת 2020 צופה כי שיעור הצעירים הערבים יעמוד על כ-29% מקרב האוכלוסייה הערבית. מכאן ששיעור האוכלוסייה הערבית הצעירה מתוך כלל האוכלוסייה הערבית הוא יציב וצפוי להישאר יציב גם על פי התחזית לשנת 2020.

ב. שיעור האוכלוסייה הערבית הצעירה מתוך כלל האוכלוסייה הצעירה בירושלים עמד בשנת 1996 על כ-31% ובשנת 2007 עלה שיעורה לכ-35%. על פי תחזית האוכלוסייה צפוי להגיע שיעורם בשנת 2020 לכ-40%. המגמה המעניינת, הבאה לידי ביטוי בנתונים, היא של עלייה חדה בשיעור האוכלוסייה הערבית הצעירה מתוך כלל האוכלוסייה הצעירה בעיר מכ-31% בשנת 1996 לכדי 40% בשנת 2020.

צעירים בני 20-39 בירושלים בשנים נבחרות – חלוקה לקבוצות אוכלוסייה (באלפים)

סטודנטים בירושלים

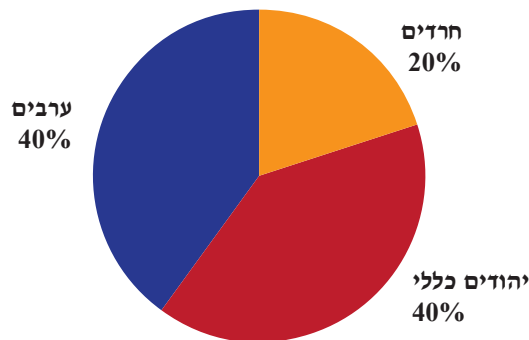
1. מספר הלומדים בכל המוסדות להשכלה גבוהה בעיר הוא כיום כ-40,000;
 2. 35% מתוכם הם תושבי ירושלים;
 3. 65% מתוכם מגיעים מחוץ לירושלים.
- רוב הסטודנטים המגיעים מחוץ לעיר עוזבים את העיר עם סיום חוק לימודיהם.

(מתוך: סטודנטים בירושלים, הסיבות לעזיבת העיר, מאת תרצה גולדשטיין, עיריית ירושלים, אגף חברה ונוער, דצמבר 2007)

נקודות עיקריות שעולות מן הנתונים

- ◆ שיעור הצעירים היהודים הלא-חרדים ("יהודים כללי") בירושלים ירד באופן חד בין השנים 1996-2007 ועל פי תחזית האוכלוסייה הוא צפוי להיות נמוך אף יותר ב-2020.
- ◆ שיעור הצעירים החרדים מתוך כלל הצעירים בירושלים עלה באופן חד בין השנים 1996-2007, אך על פי תחזית האוכלוסייה הוא צפוי להיות בשנת 2020 דומה לשיעורו כיום.
- ◆ שיעור הצעירים הערבים מתוך כלל הצעירים בירושלים עלה באופן חד בין השנים 1996-2007. על פי תחזית האוכלוסייה הוא צפוי להיות גבוה יותר בשנת 2020 ולהגיע לשיעור זהה לאוכלוסיית הצעירים היהודים הלא-חרדים.
- ◆ לסיכום, על פי תחזית האוכלוסייה צפויה החלוקה לקבוצות אוכלוסייה בקרב צעירים בני 20-39 בירושלים בשנת 2020 להיות כדלהלן: יהודים כללי (לא-חרדים) 40%, ערבים 40%, חרדים 20%.

צעירים בני 20-39 – חלוקה לקבוצות אוכלוסייה, תחזית לשנת 2020

הערות

נתוני 1996: הנתונים לגבי התפלגות אוכלוסיית ירושלים, על פי קבוצות אוכלוסייה, מבוססים על אומדנים של מכון ירושלים לחקר ישראל על סמך נתוני האוכלוסייה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 1996. נתוני האוכלוסייה החרדית הם הערכה המתבססת על בידוד האזורים הסטטיסטיים בהם התגוררה האוכלוסייה החרדית בשנת 1996 (מתוך "אוכלוסייה בירושלים 1996", מאיה חושן ונעמה שחר, בהוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל). אזורים חרדיים הם אזורים בהם מרבית האוכלוסייה היא חרדית.

לגבי צעירים בני 20-39: הנתונים מבוססים על עיבודים של נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הנתונים לגבי האוכלוסייה החרדית הצעירה (בני 20-39) מתבססים על תיחום האזורים הסטטיסטיים בהם התגוררה האוכלוסייה החרדית בשנת 1996 ובחירת הגילאים הרלוואנטיים. הנתונים של האוכלוסייה הערבית הצעירה (20-39) הם הערכה המבוססת על תיחום האזורים הסטטיסטיים בהם התגוררה האוכלוסייה הערבית ובחינת האוכלוסייה הצעירה בהם (בני 20-39) על פי נתוני הלמ"ס לשנת 1996.

נתוני 2007: הנתונים לגבי התפלגות האוכלוסייה היהודית על פי מגזר ("יהודים כללי" וחרדים) מבוססים על אומדנים של מכון ירושלים לחקר ישראל, על סמך עיבוד נתוני האוכלוסייה לשנת 2007 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אוכלוסייה חרדית היא אוכלוסייה החיה בשכונות יהודיות בהן מרבית האוכלוסייה היא חרדית (הצבעה של 70% ומעלה למפלגות יהדות התורה וש"ס בבחירות לרשות המקומית).

לגבי צעירים בני 20-39: נתוני ס"כ אוכלוסיית ירושלים ונתוני האוכלוסייה הערבית מבוססים על נתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2007. התפלגות האוכלוסייה היהודית על פי מידת הדתיות עובדה במכון ירושלים לחקר ישראל על פי נתוני הסקר החברתי של הלמ"ס שמבוסס על מדגם ארצי של אוכלוסיית ישראל בגילאי 20 ומעלה ונועד להציג תמונה כללית. על מנת להקטין את טעות הדגימה של כל אחד מהמדגמים שעל פיהם מוצגים נתונים שנתיים של הסקר החברתי של הלמ"ס, הוגדל המדגם על-ידי מיצוע נתונים של חמש השנים האחרונות 2004-2008. התוצאות שהתקבלו בעיבוד הומרו מאחוזים למספרים מוחלטים על פי הנתונים של אוכלוסיית ירושלים לשנת 2007 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

נתוני 2020: התחזית להתפתחות אוכלוסיית ירושלים לשנת 2020 הוכנה על-ידי פרופ' סרג'יו דלה פרגולה במסגרת "תוכנית מתאר מקומית ירושלים 2000" בראשות משה

כהן. תחזית זו אינה מבטאת יעד תכנוני כלשהו אלא מצביעה על כיווני התפתחות אפשריים באוכלוסיית ירושלים בהנחה שהמגמות הדמוגרפיות של שנות ה-90 יימשכו. התחזית נועדה לשמש בסיס לתכנון ולקביעת מדיניות שכתוצאה מהם האוכלוסייה עשויה להתפתח לכיוונים שונים מהתחזית. כבסיס לתחזית שימשה אוכלוסיית ירושלים ב-31.12.2000 על פי אומדני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. התחזית היא אחת מתוך סדרה של חלופות שהוכנו. תחזית זו מניחה המשך המגמות הדמוגרפיות של השנים האחרונות, בהן המשך המגמה הקיימת של הגירה מהעיר ופריון יורד.

*** אין להתייחס לנתונים שהתקבלו כאילו הם משקפים את המציאות במדויק, אלא כהערכה.**

4. גורמים הנותנים מענה לצורכי הצעירים

א. הגורמים הנותנים מענה לצורכי האוכלוסייה הצעירה בירושלים נחלקים לשתי קבוצות עיקריות: בקבוצה האחת גורמים שאוכלוסיית הצעירים היא אוכלוסיית המטרה הספציפית שלהם והם עוסקים במתן מענה לצורכי הצעירים בתחומים שונים. בקבוצה זו נכללים:

"צעירים במרכז": ארגון המספק שירותים לגילאי 18-30 בתחומים שונים הקשורים להשתלבות בתעסוקה, הכוונה ללימודים ולהשכלה גבוהה, הכוונה לחיילים משוחררים, העצמה אישית ועוד;

פורום ארגוני הצעירים: יוזמה שמאגדת ארגונים ירושלמיים שונים, ביניהם ארגוני צעירים, ומטרתה לתמוך בפעילויות ולהוביל יוזמות למען אוכלוסיית הצעירים בעיר;

עיריית ירושלים: היחידה לצעירים באגף חברה ונוער, החטיבה לקידום נוער;

"עיר אקדמיה": מיזם שנועד להנגיש את ירושלים ואת מגוון מוסדות הלימוד שבה לציבור הסטודנטים. אתר האינטרנט "עיר אקדמיה" מספק מידע לסטודנטים בנוגע לאפשרויות לימודים, עבודה ובילויים בירושלים.

אגודות הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה בעיר: הגופים הרשמיים המייצגים את הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה, המגנים על זכויותיהם ומפעילים תוכניות מגוונות בתחומי האקדמיה, החברה, התרבות, התעסוקה והספורט;

"רוח חדשה": ארגון ירושלמי של סטודנטים וצעירים הפועל לחיזוק הקשר בין הסטודנטים לבין ירושלים. הארגון פועל במגוון תחומים כגון תרבות, חברה וקהילה, תעסוקה ועוד. "רוח חדשה" היא ארגון פוליטי.

"התעוררות": תנועה פוליטית ירושלמית של צעירים למען צעירים ולמען קידום ירושלים. התנועה פועלת במגוון תחומים (תרבות, תעסוקה, דיור, תחבורה ונוער) לשינוי דמותה של העיר ולהפיכתה לעיר צעירה, יצרנית ותוססת.

"מרכז מגשימים": מבנה השייך לארגון "יהודה הצעיר – ישראל" ומשלב מרכז קהילתי ומרכז קליטה לעולים צעירים בני 19-40 שאף מתגוררים במקום עם עלייתם ארצה.

“אחרי – נוער מוביל שינוי”: תנועה ארצית שהוקמה במטרה לטפח מנהיגות צעירה ולפתח מעורבות חברתית בקרב בני-נוער מהשכונות, מעיירות הפיתוח, ממרכזי הקליטה ומפנימיות. התנועה מקיימת פעילויות כגון הכנה לצה"ל, חוגי סיור ופעילויות העצמה. היא מפעילה גם מרכזי-לימוד לבחינות בגרות.

משרד הביטחון, היחידה להכוונת חיילים משוחררים: מסייעת לחיילים משוחררים להשתלב בחיים האזרחיים על-ידי מתן ייעוץ בתחומי זכויות והטבות, תעסוקה ולימודים;

“מלונה”: ארגון הפועל למען דיור בר-השגה לצעירים בירושלים.

בקבוצה האחרת נכללים גורמים ירושלמיים הנותנים שירותים לכלל אוכלוסיות העיר ובתוך כך גם לאוכלוסיית הצעירים. בקבוצה זו ניתן לכלול את רוב המוסדות הפועלים בעיר, בתוכם עיריית ירושלים על אגפיה השונים (הרליי), משרדי ממשלה כגון משרד הקליטה ומשרד התמ"ת, הרשות לפיתוח ירושלים, ארגון שתי"ל ומגוון עמותות חברתיות, גופי תרבות ואמנות (תיאטראות, גלריות, קבוצות מחול, הסינמטק וכדומה), המנהלים הקהילתיים בשכונות, רשות התעסוקה העירונית, מוסדות מחקר כגון מכון ירושלים לחקר ישראל, קרנות פילנתרופיות כגון הקרן לירושלים וקרן גנדיר, הגיונט, הסוכנות היהודית ועוד.

ב. היבטים לעבודת הארגונים:

1. כמה גופים ארציים מקיימים תוכניות לצעירים בירושלים, ביניהם גיונט ישראל וקרן גנדיר.
2. המשרד הממשלתי לענייני צעירים (בראשותה של סגנית השר גילה גמליאל) מצהיר כי הוא בודק את סוגיית הצעירים בארץ כולה ואינו עוסק דווקא בצעירים בירושלים.
3. עיריית ירושלים מצהירה כי נושא העיר והצעירים עומד אצלה בסדר-עדיפות גבוה מאחר וצעירים הם אחת האוכלוסיות החשובות המסייעות בחיזוק העיר. העירייה שמה לה למטרה לחזק את אוכלוסיות הצעירים "החזקים" ("יצירתיים, יזמים, כאלה המהווים מנוף לפיתוח העיר"), את הצעירים בתקופת המעבר ("לפני לימודים אקדמיים, לפני חיפוש עבודה, בין התארים") ואת הצעירים התורמים לעיר תרומה ארוכת-טווח. צעירים אחרים החיים בעיר וקשורים אליה אינם עומדים על סדר היום העכשווי של העירייה.

4. משיחות עם נציגי הגופים עולה כי יעדי הפעולה שלאורם פועלים רוב הגופים המתמודדים עם סוגיית הצעירים בירושלים, נובעים מתוך גישה קצרת-טווח ומתוך הצורך לחולל שינוי מהיר ואינן מבטאות ראייה רחבה והסתכלות רחוקת-שנים בסוגיית העיר והצעירים. רובם מנסים לקדם פתרונות למצוקות היום ולמקומם של הצעירים בחיי היומיום של העיר.
5. רוב המרואיינים סבורים כי ההתמודדות עם סוגיית הצעירים וירושלים מושפעת רק במעט ממצבה המיוחד של ירושלים כעיר בירה (במישור הלאומי) וכמרכז רוחני דתי (במישור הבינלאומי). כולם מציינים כי מעמדה הלאומי והבינלאומי של העיר נשחק וכן נשחקה ההתייחסות הייחודית לעיר ולבעיותיה.
6. רוב נציגי הארגונים מציינים כי רוב תוכניותיהם מופנות אל אוכלוסיית הצעירים החילונית ואל אוכלוסיית הצעירים הדתית החיה בעיר. בעיות הצעירים הערבים החיים בחלקה המזרחי של העיר ומצוקתם של הצעירים במגזר החרדי אינן זוכות כמעט להתייחסות מוסדית.
7. מבדיקת אוכלוסיות המטרה של הארגונים העובדים עם צעירים בירושלים עולה כי עשרות אלפי הסטודנטים הלומדים בירושלים הם אוכלוסיית היעד המטופלת יותר מכל האוכלוסיות הצעירות האחרות בעיר.
8. הגורמים השונים הפועלים בירושלים כמעט שאינם מבחינים בין הצעירים המתגוררים בעיר לבין צעירים המתחברים אליה, גם אם אינם גרים בה (בשל זיקה לאומית, אוריינטציה דתית או אחרת). רוב הפעילות למען צעירים המתקיימת היום, מכוונת לאלה המתגוררים בעיר (ורק לחלקם) ולכאלה הלומדים במוסדותיה האקדמיים.
9. הגורמים העוסקים בסוגיית הצעירים בירושלים טוענים כי חסרה מדיניות מרכזית וכוללת בנושא זה וחסר תיאום בין הגופים השונים במטרה למנוע כפילויות ולהגביר יעילות.

5. ניתוח הראיונות

להלן ריכוז וניתוח המסרים שנקלטו מפי המרואיינים במספר נושאים:

א. ירושלים מתרוקנת מצעירים

מהראיונות עלתה התחושה כי הצעירים הירושלמים עוזבים את העיר והיא מתרוקנת ומזדקנת. המרואיינים ניזונים מחוויותיהם האישיות ורבים מהם העידו כי הם מכירים צעירים שעזבו את העיר, בין אם הם בני משפחה, ילדים של חברים, חברים ללימודים וכו'.

מעניין שמרואיינים מקבוצות אוכלוסייה שונות דיווחו על אותה המגמה של עזיבת צעירים בקרבן. מכאן ניתן להסיק כי התחושה שהעיר מתרוקנת מצעיריה קיימת בקרב רוב קבוצות האוכלוסייה ולא רק בקרב החילונים. לגבי סטודנטים, נטען כי כשני שלישים מהם מגיעים אמנם מחוץ לעיר כדי ללמוד בה, אך הם אינם מרגישים חיבור לעיר במהלך הלימודים ואינם נשארים לגור בה בתום לימודיהם.

המרואיינים היהודים הלא-חרדים חשים שהצעירים עוזבים את העיר במספרים הולכים וגדלים וכי ישנה תחושה של ייאוש בקשר לעתידה של העיר ובעיקר בקשר לעתיד החילונים בעיר. תחושה זו באה לידי ביטוי במשפטים כמו: "יש בריחה של צעירים מירושלים", "סטודנטים לא אוהבים את ירושלים", וכן "הצעירים החילונים מאוימים על-ידי העיר ולכן הם עוזבים".

לגבי הצעירים הערבים נטען כי החזקים ובעלי המעמד הכלכלי הגבוה שבהם עוזבים ללמוד ולעבוד ברמאללה או בנסיכויות המפרץ ורק החלשים נשארים בעיר. הצעירים הערבים שעוזבים את העיר ממשיכים, לעתים קרובות, להחזיק בכתובתם בעיר כדי שיוכלו לחזור אליה ולכן עזיבתם אינה נרשמת.

רוב המרואיינים החרדים טענו כי גם צעירים חרדים נוטשים את העיר, בעיקר עקב יוקר הדיור בשכונות החרדיות והאפשרות לרכוש דיור זול וטוב יותר ביישובים אחרים.

מיעוט של מרואיינים אמר שהוא רואה בתופעת העזיבה של צעירים חלק מתהליך אורבאני טבעי המתרחש גם בערים אחרות בעולם. טענה נוספת שהועלתה היא שגם בעבר קרה שצעירים שלמדו בירושלים לא נשארו לחיות בה. למרות זאת, התחושה הקיימת אצל רוב המרואיינים היא שצעירים עוזבים את העיר במספרים גדולים, ונדמה כי תחושה

זו היא נחלת הציבור הירושלמי הכללי ומשקפת את תדמית העיר כפי שהיא מצטיירת מפעם לפעם בכלי התקשורת. תחושות אלה, ללא קשר לנתונים האמיתיים, משפיעות על המורל של תושבי העיר ועלולות להשפיע על עזיבה פוטנציאלית של אחרים.

ב. ירושלים לא נותנת מענה לצורכי האוכלוסייה הצעירה

באופן כללי ביטאו רוב המרואיינים את התחושה שירושלים אינה נותנת מענה מספק לצורכי האוכלוסייה הצעירה וכי זוהי סיבה מרכזית לעזיבת צעירים את העיר. כשנשאלה שאלה לגבי הסוגיות הקריטיות ביותר להישארות צעירים בעיר, היתה תמימות דעים לגבי השתיים החשובות ביותר והן תעסוקה ודיור.

אצל רוב המרואיינים היתה תחושה של חוסר אונים לגבי מידת יכולתה של עיריית ירושלים וגורמים עירוניים אחרים (כגון הקרנות) להתמודד עם סוגיות אלו. דומה כי מרואיינים רבים "הרימו ידיים" בנושאים אלה. הם מלינים על הממשלה מאחר והיא האחראית לטיפול בנושאים מורכבים כתעסוקה ודיור ("זה גדול על העיר").

המרואיינים התמקדו בנושאים בהם חשו כי יכולת התרומה שלהם באופן אישי ושל הגורמים העירוניים בכלל גדולה יותר, כגון הניסיון לשנות את האווירה בעיר, ארגון פעילויות של תרבות ויצירה, פיתוח המרחב הציבורי ועוד. למרות זאת, חלק מהמרואיינים הדגישו כי ניתן לפעול גם בתחומי התעסוקה והדיור והזכירו מאמצים שנעשים בימים אלה, כגון פרויקט המתמחים של "רוח חדשה", פיתוח של מגורים בקהילות עירוניות וניסיון לקדם דיור בר-השגה לצעירים.

בהקשר אחר טענו חלק מהמרואיינים שהאווירה בעיר "כבדה" מדי לצעירים ולכן הם נמשכים לערים בעלות אווירה קלילה וידידותית וסביבה מטופחת ונעימה יותר כמו תל-אביב. התחושה הכללית היא כי למרות שירושלים יכולה להציע סביבה ייחודית ברמה בינלאומית ויש בה היצע תרבותי בלתי-מבוטל, החוסר בהיצע תעסוקתי מגוון ויוקר הדיור הם הגורמים המכריעים בהחלטתם של צעירים לעזוב.

עוד עולה מהראיונות כי קיים פער בין תדמית העיר לבין מה שמתקיים בה בפועל. כך, למרות שההתרחשות התרבותית בירושלים רחבה מאוד ויש בה מגוון של מוסדות תרבות, פסטיבלים ואירועי רחוב, ירושלים נתפסת בעיני המרואיינים כמקום הסובל ממחסור במוסדות ובאירועי תרבות. ניתן אולי לייחס זאת לתחושת הייאוש וחוסר התקווה לקדם שינויים – תחושה שהביעו רבים מן המרואיינים. תחושות אלו מחזקות את חשיבותו של הגורם המוראלי. ניתן אולי לקשור בין המוראל הירוד של רבים מהמרואיינים בקשר לעיר ועתידה לבין תחושתם כי בעיר "לא קורה כלום" מבחינה תרבותית.

ג. המדיניות בנושא הצעירים

בקרב המרואינים היתה תמימות דעים בקשר לחשיבות הישארותם של הצעירים הירושלמים בעיר ומשיכת צעירים חדשים להשתקע בה. האוכלוסייה הצעירה נתפסת כבעלת פוטנציאל לשמש מנוף לפיתוח העיר וכך גם תופסים אותה נציגי העירייה. לראייה, כחלק מפרויקט הפיתוח של מרכז העיר מנסה העירייה למשוך סטודנטים להתגורר במרכז ואף מעניקה להם מלגת-מחייה חודשית. בעזרת הצעירים מקווה העירייה להפוך את מרכז העיר לאזור תוסס ושוקק חיים. כך מקווה העירייה להאיץ את שיקומו של המרכז הישן ובד בבד לתרום למיתוג העיר.

חלק מהמרואינים טענו שמוטב להשקיע מאמץ בהשאת הצעירים שכבר גרים בעיר על פני הניסיון למשוך לירושלים צעירים ממקומות אחרים, שכן הדבר קל וזול יותר. רבים מהמרואינים הכלילו בקרב הצעירים הירושלמים גם את הסטודנטים שבאים ללמוד בעיר וטענו כי כדאי לתת להם תמריצים להישאר בעיר לאחר תום לימודיהם.

באופן כללי שררה הסכמה כי יש להפוך את העיר לאטרקטיבית יותר לצעירים. שני גורמים (דיור ותעסוקה) הוזכרו שוב ושוב כחשובים ביותר בהפיכת העיר לאטרקטיבית. יחד עם זאת, התשובות לשאלה כיצד להפוך את העיר לאטרקטיבית לצעירים היו מגוונות וניתן להסביר זאת בכך שכל מרואיין הושפע מן התחום ממנו בא. כך, למשל, יוצרים, אמנים ואנשי-תרבות דוגלים בפיתוח התרבות והאמנות בעיר, במתן תמריצים לאמנים ויוצרים צעירים כדי שיישארו ליצור בעיר, בהשקעה בתרבות הרחוב הייחודית של ירושלים ובפיתוח מקומות-תעסוקה וחללי-יצירה לאמנים. מרואינים מתחום ההשכלה הגבוהה רואים בהשכלה הגבוהה מנוע חשוב לפיתוח העיר ומדגישים את יכולתה למשוך צעירים לעיר, להרחיב את שכבת הצעירים המשכילים ולפתח מוקדי-תעסוקה חדשים. מרואינים מתחום הפעילות הקהילתית הדגישו את הצורך במתן משמעות למגורים בירושלים ובחיבור הצעירים לעיר גם ברמה הרגשית. לטענתם, ניתן לעשות זאת על-ידי עידוד הפעילות והמעורבות של הצעירים בנעשה בעיר, טיפוח יוזמות של צעירים ירושלמים ב"רמת השטח", טיפוח מנהיגות בקרב הצעירים, עידודם להתבטא במרחב בו הם חיים וטיפוח תחושת השייכות בקרבם.

רבים הסכימו שהעיר סובלת מאווירה "כבדה" וקיים מתח רב מדי בין קבוצות האוכלוסייה. חלקם טענו כי יש לשנות את התדמית של העיר, לתת לה אופי פלורליסטי וקוסמופוליטי וליצור אווירה פתוחה וליברלית יותר. התחושה אצל חלק מהמרואינים היתה כי פיתוח המרחב הציבורי והפיכתו לנעים יותר ואסתטי יותר יכולים לשמש מנוף להפיכת המרחב הציבורי לתוסס ושוקק חיים, או ל"מרחב של צעירים".

דומה כי התחושה הכללית היתה שיש לנסוך אצל הצעירים הירושלמים הרגשה שאפשר וניתן לבצע שינוי, וכי יש לפתח גאווה ירושלמית. בעניין זה יש לציין כי פיתוח תחושת הגאווה בעיר חשובה מאוד ונקשרת למוראל הירוד של תושבי העיר בכל הקשור לעתידה.

ד. האם סוגיית הצעירים חותכת את כל אוכלוסיות העיר?

המרוויינים נחלקו בדעותיהם בשאלה אם הסוגיות הקשורות בצעירים חותכות את כלל אוכלוסיות העיר. נראה כי סוגיות כגון יוקר הדיור אכן מעסיקות את כלל הצעירים בעיר, אך יחד עם זאת לכל קבוצת אוכלוסייה צרכים ספציפיים משלה.

מאז מינויו של ניר ברקת לראש העיר הציבה העירייה בראש סדר העדיפויות שלה את ההשקעה בצעירים. נציגי העירייה טענו כי בכוונתם להשקיע באוכלוסייה היצרנית והחזקה, בה הם רואים את הפוטנציאל לפיתוח העיר, כדי לקדם את כלכלתה ולמתג אותה כעיר מושכת. השאלה שעולה בהקשר זה היא מיהם הצעירים אותם העירייה מעוניינת לחזק? מהריונות עם אנשי העירייה עולה כי מדיניות העירייה מתמקדת בצעירים "חזקים" ו"יצרתיים", חילונים ודתיים-לאומיים, סטודנטים הבאים ללמוד בעיר וירושלמים בעלי השכלה גבוהה. המדיניות המוצהרת מניחה בצד את הצעירים החרדים והערבים. כמו כן לא ברור אם המדיניות החדשה חלה גם לגבי צעירים ירושלמים תושבי השכונות.

רבים מהמרוויינים הלא-חרדים והלא-ערבים הסכימו עם מדיניות העירייה והביעו תחושה כי החרדים והערבים מהווים נטל על העיר. הם אינם חלק משמעותי מהמרקם הכלכלי של העיר והם אינם רלוונטיים לחיזוקה. באופן כללי הביעו מרוויינים אלה תחושה שהצעירים היהודים הלא-חרדים, המשכילים והחזקים כלכלית, הם אלה שעוזבים את העיר וכך לטענתם העיר הופכת ליותר ערבית ויותר חרדית.

מצד שני, חלק מהמרוויינים (ביניהם גם ערבים וחרדים) הלינו על המדיניות החדשה של העירייה וטענו לאפליה. לגבי צעירי מזרח-ירושלים נטען כי הם חיים במצוקה עקב משבר זהות וקשיים כלכליים ותוך כך חלק גדול מהם נשאב לעולם של אלימות, פשע וסמים. הצעירים המשכילים במזרח-ירושלים עוזבים גם הם את העיר ובכך תורמים להידרדרות חלקה המזרחי של העיר ומכאן גם להידרדרות העיר כולה. לגבי הצעירים החרדים נטען כי גם הם סובלים מקשיים כיוקר הדיור ויוקר המחייה, מה שמביא אותם לעזוב ליישובים אחרים. נטען גם שהציבור החרדי הוא חלק מהציבור היהודי ואין זה נכון להעמידו בשורה אחת עם הציבור הערבי.

אצל רוב המרואיינים ניכרה תחושה שהעיר מחולקת בפועל לשלוש או לארבע קבוצות אוכלוסייה שונות אשר הקשר ביניהם הולך ונחלש. ניכר קיטוב בעמדת הציבור היהודי הלא-חרדי, החש כי הוא מאבד את הרוב בעיר, מאבד את השפעתו ונתון במאבק הישרדות. התחושה היא כי רוב הצעירים שעוזבים את העיר הם יהודים לא-חרדים שנתפסים כאוכלוסייה חזקה, וזאת למרות שגם הצעירים החרדים מהגרים במספרים גדולים ואף שהבעיות מהן סובלת העיר משפיעות על כלל הצעירים החיים בה. אף על פי כן החרדים והערבים נתפסים כנטל לעומת הצעירים היהודים הלא-חרדים ואוכלוסיית הסטודנטים שנתפסת כפוטנציאל לחיזוק העיר. מהראיונות עולה תמונת-מצב של הקצנה, בדלנות וריחוק הולך וגדל בין קבוצות האוכלוסייה בעיר. זהו גורם מדאיג שיש לקחתו בחשבון במאמצים ובתוכניות לקידום העיר.

ה. הקשר שבין ירושלים העיר החיה לבין ירושלים הסמלית

מהראיונות שבה ועולה התייחסות דו-ערכית לירושלים. מצד אחד הממד הסמלי לאומי (בירת ישראל) והדתי ליהודים, לנוצרים ולמוסלמים. ירושלים היא בירת ישראל והיא אוצרת 3000 שנות היסטוריה יהודית. ירושלים הסמלית היא גם ערש הנצרות, בה מאמינים כי ישו נצלב ועלה לשמיים והיא גם המקום השלישי בקדושתו לאסלאם. סמליותה של ירושלים מרכזת אליה תשומת-לב מיוחדת ועניין רב בעולם היהודי ובעולם כולו. היותה בירה וסמל דתי מעלה את רף הציפיות הן של החיים בה והן של המבקרים בה.

הממד השני הוא יומיומי: אנשים חיים בירושלים, עובדים בה ומנהלים בה את שגרת חייהם כבכל עיר אחרת. רוב המרואיינים חשו כי הסוגיות היומיומיות של ירושלים מועצמות בשל מורכבותה ואפיוניה הייחודיים (בעיקר בשל עונייה הבסיסי כתוצאה ממגוון האוכלוסיות המתגוררות בה). יחד עם זאת הם גם מציינים כי הסימבול ששמו ירושלים משפיע על אורח חייהם הסדיר ועל איכות חייהם בעיר.

חלק מהמרואיינים ציינו כי בין שני הממדים המאפיינים את העיר קיים פער. מחד-גיסא ניכרת גאווה המתבטאת בחיזוק תחושת השייכות לעיר על המיוחד והסימבולי שבה. תחושה זו מעודדת כל אחד למצוא בירושלים דבר-מה קרוב ללבו המקשר אותו לעיר. ירושלים הסמלית מזמנת תחושת רוחניות ייחודית. רוחניות יכולה להוות, לדעת חלק מהמרואיינים, גורם מושך למגוון אוכלוסיות ברמה הלאומית והבינלאומית.

מאידך-גיסא, עוצמת הסמליות מקשה לעתים על אלה המתגוררים בעיר. הסמל גורם לתחושת ריחוק מהעיר, שכן הוא יוצר נטל ומשפיע על רבים מהמתגוררים בה. זהו נטל

של חיים בעיר בעלת מוקדי רגישות רבים, עימותים בין קבוצות אוכלוסייה על רקע השייכות לעיר והרצון להשפיע על אופייה, עימותים על רקע פוליטי והמלחמה על דמותה ואופייה. מאבק זה גורם למתח המורגש בשגרה העירונית היומיומית ומקשה על ניהול אורח-חיים שליו. המרואיינים מציינים כי הנטל הסימבולי ההיסטורי, הפוליטי והדתי, מכביד על העיר ומשרה אווירה מתוחה ו"כבדה".

חלק גדול מהמרואיינים הביע תחושה שמקבלי ההחלטות ברמת המדינה מדברים גבוהה-גבוהה על חשיבותה של העיר, על סמליותה לעם היהודי ועל הצורך לחזק אותה, אך במקרים רבים אין המדינה מיישמת את הצהרותיה. האדרת הסמל של ירושלים משמשת את המדינה והציבור לצרכים שונים, אך חיי היומיום בירושלים אינם מעניינים את המדינה או את הציבוריות הישראלית. יש ריחוק רב בין העיר כפי שהיא מצטיירת כסמל, לבין העיר הממשית בחיי היומיום שלה.

מרואיינים אחדים סברו כי מי שרוצה לחיות בירושלים צריך להיות ראוי לה. מתלווה לכך התחושה שהמטענים שהעיר נושאת הם בעצם גם נכסיה. מכאן שהרואים במטענים אלה אתגר והמעוניינים לחיות לצדם, הם אלה המתאימים לחיות בעיר. לעומת זאת, מספר גדול של מרואיינים הביעו את רצונם בשינוי האווירה בעיר והפיכתה לפחות "כבדה". כך לדעתם ניתן יהיה לעצור את בריחת הצעירים מהעיר ואף למשוך אליה צעירים נוספים.

רבים מהמרואיינים סברו כי למרות שירושלים היא בירה ומרכז רוחני, היא בעצם פריפריה במובנים כלכליים, חברתיים, תעסוקתיים ותרבותיים. מצד שני, בשל סמליותה ומעמדה הלאומי והבינלאומי, מצופה מירושלים שתהיה עיר מרכזית ומוקד-משיכה רב-משמעות. הפער בין מצבה בפועל לבין מה שמצופה ממנה בא לידי ביטוי בתחושת התסכול שהביעו מרואיינים ובחוסר האמון בהצלחת השינוי המיוחל בעיר. רובם סבורים כי עומק המשבר מחייב טיפול ממשלתי ואולי אף בינלאומי (בעיקר בסוגיות הלאומיות, הדתיות והבין-דתיות). כוחה של העיר ומשאביה הצנועים אינם מספיקים, לדעתם, להתמודד גם עם סוגיות יומיומיות וגם עם סוגיות הנובעות מהיותה בירה וסמל דתי.

1. תחושת שליחות, פסימיות ותפקידה המיוחד של ירושלים

חלק מהמרואיינים חיים ו/או עובדים מחוץ לירושלים. עם זאת כולם (אלה המתגוררים בעיר ואלה המתגוררים מחוצה לה) הדגישו כי הם חשים זיקה לעיר. הנגיעה הירושלמית שבכל אחד ואחת ("יש בי פצע מדמם ששמו ירושלים") עומדת בבסיס נכונותם לעשות לקידומה של העיר. מוטיבציה רגשית כזו נובעת מאינטראקציה אישית היסטורית עם

העיר. רוב המרואיינים חשים כי מגורים או עבודה מחוץ לירושלים אינם מפחיתים ממידת המחויבות שאותה הם חשים לעיר. לדבריהם, כמוהם ניתן לאתר קבוצה גדולה של אנשים בעיר, בארץ ובעולם ("נאמני ירושלים") החשים זיקה לעיר ומוכנים להתגייס למענה.

אצל חלק מהמרואיינים התחברה תחושת השליחות להבנה כי התהליכים הדמוגראפיים הפוקדים את ירושלים הם דוגמה למה שמתרחש (בצורה מתונה יותר) גם בערים אחרות בארץ. לדעתם, מאחר שתהליכים אלה עתידים להתחזק, ירושלים היא זו הנושאת תפקיד מרכזי ומוביל בהתמודדות. ניסיונות ההתמודדות שנעשים בירושלים חשובים בקנה-מידה לאומי (אחדים סבורים שגם ברמה הבינלאומית) והם עשויים לסייע לערים אחרות להתמודד עם תהליכים דומים. גם ההתמודדות עם סוגיית הצעירים וירושלים (הנסמכת על המורכבות הדמוגראפית של העיר) משמשת דגם ממנו יכולים ללמוד גם יישובים אחרים. כל המרואיינים סבורים כי על הממשלה ועל הגורמים המממנים להגדיל באופן משמעותי את השקעתם הכספית בעיר.

עם זאת, רוב המרואיינים הרגישו כי הסיכוי לשנות את הדברים בעיר הוא קטן. כדי להדגיש את תחושתם תיארו חלקם מעט מן הכישלונות אותם נחלו בניסיונותיהם לשפר את המצב בעיר. אחדים האשימו בחוסר ההצלחה את הפוליטיקה העירונית ואת הפוליטיקאים המקומיים. אחדים ציינו את העובדה שהעיר אינה זוכה להתייחסות ממלכתית ראויה. אחרים האשימו את מצבה הבסיסי המורכב של העיר ואת העובדה שהיא מרובת קונפליקטים. כל המרואיינים הביעו דאגה ממצבה הדמוגראפי, הכלכלי, התיירותי, האסתטי והחברתי של ירושלים. כולם סברו כי ההתמודדות עם מצוקת הדיור ויוקר הדיור בעיר והמחסור במקומות-תעסוקה בהקשר עם האוכלוסייה הצעירה בעיר לא תצלח ללא התערבות ממשלתית ברמה הבכירה.

6. סיכום העמדות המרכזיות

בפרק זה מפורטות העמדות המרכזיות שעלו והתגבשו מתוך המפגשים והראיונות.

א. מתגברת התחושה שצעירים מכל המגזרים עוזבים את ירושלים

התחושה שעלתה מן הראיונות היא כי העיר אינה נותנת מענה מספק לצורכי הצעירים וכי אלה עוזבים אותה. העיר אינה מתמודדת עם צורכי התעסוקה והדיור של הצעירים ואינה אטרקטיבית לצעירים בשל "כובדה" ההיסטורי, מצבה הכלכלי, מורכבותה הדמוגרפית, עומס תאריה ומחויבויותיה, בעיותיה הביטחוניות ומצבה האסתטי. גורמים אלה מעודדים אוכלוסייה צעירה לעזוב ומונעים מאוכלוסייה צעירה לבוא ולהשתקע בה.

כל המרואיינים סבורים כי עזיבת הצעירים החילונים מתגברת בשנים האחרונות. חלקם טוענים כי קיימת עזיבה של צעירים גם מתוך האוכלוסייה היהודית החרדית וגם מתוך האוכלוסייה הערבית. הסיבות לעזיבה משתנות ממגזר למגזר. המרואיינים העריכו כי צעירים חילונים עוזבים את העיר מחמת המחסור במקומות-עבודה, מצוקת הדיור ותחושת המחנק. צעירים חרדים עוזבים בשל מחסור בדיור זול. צעירים ערבים עוזבים מסיבות פוליטיות ולצורך לימודים או עבודה במקומות אחרים. התחושה היא כי העיר מתרוקנת משכבת הצעירים החזקה והמשכילה ונותרים הצעירים החלשים יותר והמשכילים פחות.

ב. חשיבותה של אוכלוסיית הצעירים לעיר

עמדת רוב המרואיינים היתה שאוכלוסייה צעירה חיונית לחוסנה של ירושלים בהווה ובעתיד. צעירים הם ביטוי לעתידה של עיר והם הבסיס לתקווה. הצעירים עסוקים בבניית עתידם כמבוגרים ומוגדרים כאחד הגורמים המחוללים שינוי והמשפיעים על סביבת חייהם. המרואיינים סברו כי עוצמתה של ירושלים קשורה (בין השאר) בגודלה ובחוזקה של אוכלוסיית הצעירים החיה בה, הבונה בה את ביתה והמגדלת בה את ילדיה. שכבת צעירים חזקה משפיעה לדעתם על העיר במובנים כלכליים, חברתיים, פיזיים ותרבותיים ומשמשת בסיס לתכנונים האורבאניים. צעירים מתחברים באופן טבעי להתחלה ולבנייה, לאופטימיות ולתקווה, וירושלים נזקקת לשכבת צעירים תוססת בחיי היומיום שלה ובתכנון עתידה כעיר חיה, כמטרופולין וכמרכז רוחני.

ג. ההתמודדות עם נושא הצעירים מחייבת עבודה עם כל אוכלוסי העיר

מניתוח הראיונות עולה המסקנה כי בהתמודדות עם הנושא יש להתייחס לצעירים (הן צעירים המוגדרים "חזקים" והן צעירים המוגדרים "חלשים") מכל אוכלוסיות העיר: האוכלוסייה היהודית (חילונים, דתיים, חרדים) והאוכלוסייה הערבית. לצעירים מכל סוג אוכלוסייה יש מאפיינים, צרכים וסממנים משלהם. גם הנושאים המעסיקים אותם משתנים ממגזר למגזר. המסקנה שעולה מן השיחות עם נציגי המוסדות היא כי רוב הגורמים המוסדיים הפועלים בירושלים (ובראשם עיריית ירושלים) קושרים את העיסוק בשאלת הצעירים לאוכלוסייה החילונית והדתית-לאומית. להגדרתם זוהי האוכלוסייה התורמת, היצרנית והיוצרת שהעיר צריכה לתמוך בה, לשמר בתוכה ולמשוך אליה.

הממסד העירוני כמעט ואינו מתמודד עם צורכי הצעירים החרדים והערבים. הוא כמעט שאינו מכיר את אפיוניהם ומתוך כך מתעניין פחות במתן מענה לצורכיהם. חלק מהמוראיינים סבורים כי מדיניות זו של הממסד העירוני זוכה לתמיכתה של הפוליטיקה הארצית בהסכמה שבשתיקה. ניתן להסביר זאת בכך שעיריית ירושלים והגורמים האחרים בעיר מצהירים כי הם פועלים לאור המדיניות העירונית הגלובלית ולאור צרכיה של העיר ולא בהכרח מתוך ראיית הצרכים הספציפיים של אוכלוסיות הצעירים השונות הקיימות בעיר. כך נותרים הצעירים שאינם מוגדרים "חזקים" מחוץ לאוכלוסיית היעד וללא התייחסות מוסדית הולמת.

גישה אחרת מזהה את תפקידים המרכזי של הממסד ושל הגורמים העירוניים במתן מענה לצרכים של כל המגזרים. חלק מהמוראיינים תומך בגישה זו וסבור כי (בשונה מהמצב היום) תפקידו של הממסד העירוני להתמודד עם צורכי הצעירים (חזקים וחלשים כאחד) הבאים מכל אוכלוסיות העיר – יהודים (חילונים, דתיים וחרדים) וכן ערבים.

ד. יש להרחיב את מעגלי אוכלוסיות הצעירים הקשורות לירושלים

ההמלצה העולה מדברי המוראיינים היא כי חשוב שירושלים מרובת התארים – עיר בירה ומרכז רוחני ודתי – תיצור יחסי-זיקה הדדיים עם צעירים יהודים, מוסלמים ונוצרים החיים בארץ וברחבי העולם ומתחברים למרכזיותה התרבותית, הרוחנית והדתית. גישה זו מזמנת את הרחבתה הפוטנציאלית של אוכלוסיית הצעירים שעשויה להתחבר לעיר, תוך שהיא יונקת מהתפיסה הרואה בירושלים עיר לכל מאמיניה ושוחריה. ירושלים הופכת כך עיר של כולם, לכל אחד יש בה חלק ויש לה חלק בכל אחד. אחת ממסקנות הבדיקה היא כי על בסיס ראייה זו ניתן להתמודד עם שאלת ירושלים והצעירים גם מזוויות לא-שגרתיות תוך הפעלתם של כמה מחוללי שינוי – מחולל ערכי,

מחולל כלכלי, מחולל דמוגרפי, מחולל תרבותי, מחולל דתי, מחולל לאומי ומחולל חברתי. ירושלים תאופיין כעיר אוניברסאלית בעלת ממדים כלכליים רוחניים ותרבותיים רב-גוניים הבאים לידי ביטוי בחיבור ההדדי בינה לבין אוכלוסיותיה הצעירות הישירות ובינה לבין האוכלוסיות הצעירות המתקשרות אליה מבחוץ.

ה. דרוש גורם יציב שיקבע ויישם מדיניות ארוכת-טווח בנושא הצעירים בירושלים

רוב המרואיינים ומנהלי המוסדות סבורים שההתמודדות עם סוגיית העיר והצעירים מחייבת את קיומו של **גורם יציב בעל ראייה רחבה** שביכולתו להתוות **מדיניות ויעדים ארוכי-טווח**. היכרות עם הגופים העוסקים בסוגיית הצעירים בירושלים, מעלה כי אלה נחלקים לשתי קבוצות עיקריות: האחת כוללת גורמים שאוכלוסיית הצעירים בעיר היא אוכלוסיית המטרה הספציפית שלהם והם עוסקים במתן מענה לצורכי הצעירים בתחומים שונים ובהם העצמה אישית, פיתוח מנהיגות, תרבות וחברה.

עם הקבוצה האחרת נמנים גורמים מקומיים שנותנים מכלול שירותים לכלל אוכלוסיות העיר ובתוך כך מכוונים גם אל אוכלוסיית הצעירים. מתוך השיחות עם נציגי הגופים עולה כי רובם פועלים מתוך גישה קצרת-טווח ומתוך שאיפה לשינוי מהיר ונראה לעין. יתרה מכך, מאחר שהתחלופה השלטונית בירושלים היא תכופה יחסית ומתבצעת אחת לשנים מספר, אחת המסקנות היא כי חשוב שתהליכי התכנון והביצוע בשאלת ירושלים והצעירים יובלו בידי גורם יציב הפועל בעיר לאורך שנים ולמענה בלבד וזאת מתוך ראייה עתידית רחוקת-שנים. המרואיינים הדגישו כי חשוב שהתכנון והעשייה בנושא ירושלים והצעירים יעשו בשיתוף-פעולה בין הגופים השונים ובהם משרדי הממשלה הרלוונטיים, הרשות המקומית והגורמים העוסקים בסוגיית הצעירים בעיר ומחוץ לה.

ו. את עתיד ירושלים יש לתכנן מתוך קבלת מורכבותה ומתוך ראייה אקטיבית

ירושלים היא פסיפס רב-גוני מורכב מכל זווית אפשרית. היא רב-גונית ברמה אנושית, פיזית, קהילתית, כלכלית, תרבותית, אמנותית, דתית, אסתטית ומבנית. הפסיפס המורכב הזה בא לידי ביטוי גם בהתמודדות עם נושא הצעירים. במהלך הבדיקה עלתה שוב ושוב השאלה כיצד ניתן **"לחיות את המצב" בירושלים** ולא בהכרח **כיצד להפוך את העיר**

ולשנותה למה שאיננה. מרואיינים רבים ראו עצמם כמתבוננים אקטיביים במצבה הייחודי ובאפיוניה מתוך הנחה שמצב זה, על מורכבותו, ימשיך ויתקיים גם בעתיד. גם התחזיות הדמוגרפיות מנבאות את המשכה של המורכבות הדמוגרפית ואף התחזקות מספרית של האוכלוסייה החרדית והאוכלוסייה הערבית. רוב המרואיינים סברו כי יש ללמוד את המציאות של ירושלים, להבינה ולהכיר בקיומה, הן זו הקיימת והן זו הצפויה (תוך נקיטת הזהירות המתבקשת בניתוח המגמות הצפויות). חיוני שהתוויית המדיניות והכנת התוכניות בנושא ירושלים והצעירים ייעשו מתוך גישה ריאלית ומתונה, המתחשבת במתרחש בעיר ובתחזיות ושאינה מתיימרת לשנות את העיר למה שאינה.

ז. דיור ותעסוקה לצעירים בירושלים הם נושאים שהטיפול בהם מחייב מעורבות ממשלתית

אחת המסקנות העולות מדברי המרואיינים היא כי קשירת הצעירים לירושלים ומשיכת צעירים מבחוץ קשורות בשלושה ממדים מרכזיים: **תעסוקה, מגורים זמינים ואיכות-חיים מתוך תחושת חיבור לעיר ולמרחב הציבורי.** בעיית התעסוקה והמחסור במקומות-עבודה לצעירים, כמו גם בעיית הדיור – יוקר הדירות והמחסור בדירות לצעירים – עומדים לדעת המרואיינים בראש רשימת החסמים המונעים מצעירים להקים את ביתם בעיר. רוב המרואיינים סברו כי עיריית ירושלים והגורמים המקומיים אינם ערוכים לטפל בסוגיית הדיור והתעסוקה בקנה-מידה רחב, מאחר שאלה דורשים משאבים רבים יותר מאלה שעומדים לרשות העיר וכן ראייה מערכתית רחבה ("צורכי העיר גדולים על יכולות העירייה"). לפיכך ראוי לדעתם שנושאים אלה יטופלו בידי המשרדים הממשלתיים הבכירים. בהמשך לכך מצהירים רוב הגורמים העוסקים בנושא הצעירים בירושלים כי הם פועלים במטרה להיטיב את איכות החיים של הצעירים ולהגביר את תחושת שייכותם לעיר, לאווירתה ולמרחב הציבורי.

ח. הצעירים כמגשרים בין ירושלים החיה לבין ירושלים הסמלית

המרואיינים סבורים כי **צעירים עשויים לסייע בחיזוק הקשר בין ירושלים העיר החיה והגשמית לבין ירושלים הסמלית.** נובעת מכך המסקנה שהרחבת מעגלי הצעירים המחוברים לירושלים יכולה לסייע בצמצום הפער שבין ירושלים – העיר החיה – לבין ירושלים שהיא סמל ומרכז רוחני ודתי. ירושלים היא עיר חיה המתמודדת עם שאלות יומיומיות ועם זאת היא גם סמל – עיר בירה ומרכז רוחני לשלוש דתות. בין ירושלים הסימבולית לבין ירושלים האמיתית פעורה תהום ("למתבונן מבחוץ נדמה שמדובר

בשתי ערים שונות"). יתרה מכך: כמה מרואיינים טענו כי קשיי היומיום בירושלים והסוגיות המורכבות שאתן מתמודדים התושבים, מועצמים כתוצאה מכך שירושלים היא סמל לאומי ודתי. ניתן להסיק מכך שחיזוק הקשר בין צעירים שאינם מתגוררים בה לבין ירושלים (על בסיס היותה מרכז רוחני ועיר בירה) ובניית קשרים בינם לבין צעירים המתגוררים ולומדים בעיר, יסייע בצמצום הפער בין "שתי הערים".

ט. ירושלים כמרכז אזורי לצעירים מיישובי הסביבה

סביב ירושלים מתפתחים יישובים רבים ובהם: מעלה אדומים, מבשרת ציון, בית שמש, צור הדסה, יישובי גוש עציון ואחרים. התפתחות זו מזמנת את הפיכתה של ירושלים **למרכז אורבאני אזורי לצעירים.**

חלק מהמרואיינים אמרו כי כבר היום ירושלים מושכת אליה צעירים מיישובי האזור. אלה מגיעים העירה בענייני עבודה, לימודים, מסחר ובילויים וחוזרים לישון בבתיהם. בעיני מרואיינים אלה ראוי להמשיך ולטפח את ירושלים כמרכז אורבאני לסביבה (מרכז תעסוקתי, כלכלי, לאומי, דתי, חברתי ותרבותי) שיכול לשאוב אליו את צעירי האזור.

במקביל לחיזוק שכבת הצעירים החיה בעיר, פריחתה של ירושלים (בכלל) ופיתוחה כמרכז אורבאני (במיוחד) מותנית בתחושה של יציבות ביטחונית ובניהול החיים מתוך סובלנות הדדית. התחושה של רגיעה ביטחונית והיכולת של האוכלוסיות השונות לחיות בעיר זו בצד זו מתוך סובלנות הדדית, הן תנאי חשוב לחיזוק ירושלים כמרכז אזורי לצעירים ולחיבורם של צעירים מהארץ ומהעולם אליה.

י. תדמית העיר ירושלים

המרואיינים סברו כי לירושלים יש תדמית של עיר ענייה וקשת-יום המתרוקנת מצעיריה. תדמית זו משפיעה הן על תושבי העיר והן על דעת הקהל בארץ ובעולם. לדעתם יש הכרח לעשות לשינוי תדמיתה של ירושלים (זאת במקביל להתמודדות עם הסוגיות האחרות הנוגעות לצעירים בעיר).

כחלק משינוי הדימוי ראוי לדעתם להעצים את האלמנטים הייחודים לעיר, להדגיש את איכות החיים שבה, את אוירתה הרוחנית והרב-תרבותית ואת הפסיפס האנושי המתקיים בה. ניתן לשנות את תדמיתה של ירושלים באמצעות שינוי מאפייני העיר מכאלה המבריחים צעירים לכאלה המושכים צעירים לחיות בה, להשתקע בה ולתרום לה. לפי גישה זו ניתן להפוך את ירושלים מעיר המתרפקת על עברה לעיר של קדמה,

תקווה ויצירה; מעיר השקועה בבעיותיה לעיר מרכזית לצעירים ברמה האזורית, הארצית והבינלאומית; מעיר שאינה מטופחת לעיר אסתטית שיש בה מרחב ציבורי פורח; מעיר פריפריאלית למרכז השכלה ותרבות בינלאומי לצעירים יהודים, נוצרים ומוסלמים. אפיוניה הייחודיים של העיר יכולים להוות בסיס שעליו ניתן לבנות את דימויה של ירושלים כעיר של צעירים.

יא. סטודנטים ותרבות בירושלים

המרואיינים ונציגי המוסדות שלקחו חלק בבדיקה טענו כי **הסטודנטים הלומדים בעיר והפריחה התרבותית המתקיימת בה הם שני עניינים בעלי חשיבות עליונה**. ירושלים היא עיר אוניברסיטאית ופועלים בה מוסדות אקדמיים רבים, ביניהם האוניברסיטה העברית, בצלאל, מכללות, בתי-ספר גבוהים לאמנויות ועוד. במוסדות אלה לומדים עשרות אלפי סטודנטים – אוכלוסיית-מטרה בעלת מאפיינים ייחודיים וצרכים ספציפיים. אוכלוסייה זו נתפסת כקבוצה מטופחת שראוי לשמרה ולחזק את חיבורה לעיר. הסטודנטים הם האוכלוסייה הטבעית המתקשרת לפריחה התרבותית המתחוללת בעיר בשנים האחרונות. המרואיינים מציינים כי נושא התרבות בירושלים תופס בשנים האחרונות תאוצה רבה ובעיר מתקיימים אירועי תרבות ואמנות רבים הפונים לכלל האוכלוסייה ושסטודנטים רבים לוקחים בה חלק באופן ממוקד.

יב. קבוצת הצעירים המשכילה כאליטה חדשה של ירושלים

חלק מהמרואיינים טענו כי בעבר חיה בירושלים קבוצת משכילים מבוססת שהיתה אליטה. קבוצה זו היוותה גורם חשוב ומשפיע הן במישור העירוני המקומי, הן במישור הלאומי והן במישור הבינלאומי. כחלק מהאליטה הירושלמית ההיסטורית הם ציינו את הפקידות הממשלתית הבכירה, המרצים במוסדות להשכלה הגבוהה, סופרים, משוררים, יוצרים ואחרים.

חלק מהמרואיינים הביעו תחושה שבשני העשורים האחרונים העיר נותרה ללא אליטות. שכן אלו או שעזבו את העיר או שעברו מן העולם. לדעתם הממסד העירוני אינו מטפח אליטה חדשה, למרות שזו חיונית לעתידה של ירושלים. כמה מרואיינים סברו כי ראוי לסמן את **שכבת הצעירים המשכילה כקבוצת האליטה החדשה** של ירושלים ולטפחה ככזאת.

7. כיוונים להתמודדות עם נושא הצעירים

לאחר שהצגתי את העמדות המרכזיות שאספתי, יובאו בפרק זה כיוונים להתמודדות עם נושא הצעירים וירושלים. מדובר ברעיונות כלליים בלבד ולא בתוכניות-עבודה מפורטות. כל כיוון יכול לשמש בסיס רעיוני למספר תוכניות-עבודה.

א. יש לגבש מדיניות ארוכת-טווח ורחבת-יעדים בנושא הצעירים וירושלים. על מדיניות זו להתייחס לשלושת הממדים הקשורים בחיזוק אוכלוסיית הצעירים:

1. התמודדות עם מקורות התעסוקה לצעירים;
2. התמודדות עם מצוקת הדיור של הצעירים;
3. התמודדות עם שיפור איכות החיים של הצעירים ותחושת השייכות שלהם לעיר ולמרחב הציבורי שלה.

ב. יש להגביר את מחויבות ממשלת ישראל והכנסת, המנהיגות היהודית הבינלאומית והמנהיגות הדתית הנוצרית והמוסלמית לעשות למען אוכלוסיית הצעירים בהקשר עם חיי היומיום, עם פיתוחה ועתידה של ירושלים ועם הבטחת מרכזיותה הרוחנית;

ג. יש להכין תוכניות לתמיכה בצעירים מתוך מגוון הקהילות המתגוררות בעיר, למען חיזוק אחיזתם בעיר ותרומתם לעתידה;

ד. יש להעצים ולהבליט את מאפייניה הייחודיים של ירושלים ולהפכם מגורמים המבריחים צעירים לגורמים שימשכו אותם העירה;

ה. יש ליזום תהליך של מיתוג ירושלים כעיר של צעירים ברמה הלאומית והבינלאומית ולשפר את דימויה בארץ ובעולם. מהלך של מיתוג ידגיש את מקומם של הצעירים ויסייע בשיפור דימויה של העיר בקרב האוכלוסיות המתגוררות בה ובין כלל אזרחי הארץ והעולם. ניתן לראות בכך ניסיון להתמודדות עם התחושה הקשה והגוברת כלפי העיר ועם התפיסה הפסימית הרווחת באשר לצעירה ולעתידה;

ו. יש להמשיך ולטפח את ירושלים כעיר אוניברסיטאית וכעיר של סטודנטים;

ז. יש לעשות לחיבורם של צעירים בני שלוש הדתות המונותיאסטיות לירושלים, לרוחניותה ולסמליותה. כך יתחזק מעמדה של ירושלים בקרב צעירים בני שלוש הדתות הגדולות בארץ וברחבי העולם ותגבר זיקתם לעיר;

ח. **יש לזהות** את הכוחות החיוביים והחזקים בין צעירי העיר ולטפחם כשכבת מנהיגות ואליטה. בקבוצה זו יש לכלול הצעירים החיים בעיר וכן צעירים מרחבי הארץ והעולם החשים זיקה לירושלים. כך ניתן יהיה לחזק גם את היסודות המתונים החיים בעיר;

ט. **יש לצמצם** את הפער בין ירושלים הסימבולית לבין ירושלים החיה והדינאמית;

י. **יש לחזק** את ירושלים כמרכז אזורי כלכלי, תעסוקתי, חברתי ותרבותי לצעירים מיישובי הסביבה.

8. תפקידי הקרן לירושלים בנושא הצעירים

להלן מספר תפקידים שהקרן לירושלים יכולה למלא בנושא הצעירים וירושלים:

- א. הקרן תוביל תהליך של גיבוש מדיניות ארוכת-טווח בעלת יעדים מקיפים בנושא ירושלים והצעירים. מדיניות זו תתבסס על שני היבטים של העיר: מצד אחד עיר חיה ומצד שני סמל לאומי ובינלאומי. הקרן לירושלים תעסוק בגיוס משאבים ליישום מדיניות זו, לייצובה בשנים הבאות תוך חיזוק מחויבותם של הגורמים העירוניים, הממשלתיים והמגזר השלישי למדיניות זו;
- ב. הקרן תעודד גופים מקומיים, לאומיים ובינלאומיים ליזום ולבצע תוכניות שיחזקו את הזיקה בין העיר לבין אוכלוסיית הצעירים, הן אלה החיים בה והן אלה המתחברים אליה מבחוץ;
- ג. הקרן תעמיד את התוכניות הקושרות בין ירושלים לבין הצעירים בסדר-עדיפות גבוה בגיוס משאביה ותוביל מסע לגיוס משאבים בהיקף רחב לתוכניות בתחום הצעירים והעיר;
- ד. הקרן תעסוק בקידום שיתופי-פעולה ובתיאום בין הגורמים העוסקים בסוגיית הצעירים בעיר ומחוצה לה;
- ה. הקרן תוביל תהליך חשיבה ותכנון להדגשת מאפייניה הייחודיים של ירושלים ולהפיכתם מכאלה המעודדים עזיבת צעירים לכאלה שימשכו צעירים אל העיר;
- ו. הקרן תקדם תהליך מיתוג של ירושלים כעיר של צעירים. תהליך המיתוג יכוון הן פנימה אל אוכלוסיית העיר והן אל דעת הקהל בארץ ובעולם;
- ז. הקרן תקדם באופן פעיל הקמת **מועצה ציבורית לצעירים בעיר ותטפח את פעולתה**. המועצה תקום ותפעל בשיתוף גורמים רלוונטיים בעיר, בארץ ובעולם.

9. רעיונות לתוכניות

להלן מספר תוכניות אפשריות להתמודדות עם נושא הצעירים והעיר. התוכניות גובשו מתוך הראיונות והמפגשים:

א. הקמת והפעלת מועצה ציבורית בינלאומית לצעירים בירושלים (התוכנית מפורטת בהמשך): המועצה תתווה מדיניות לטיפול בסוגיית הצעירים והעיר ותתמוך בפרויקטים ובתוכניות המקדמות נושא זה;

ב. טיפוח קבוצה של יזמים צעירים מצטיינים: חברי הקבוצה (צעירים תושבי העיר וצעירים המתחברים אליה מבחוץ) ייקחו חלק במסגרת שנתית שתפעל ברמה הקבוצתית והאישית. הצעירים יעסקו בגיבוש מקומם בעיר, יתמודדו עם מאפייני העיר ובעיותיה, יעסקו בייזום ובפיתוח רעיונות המחברים בין צורכיהם שלהם לצורכי העיר ויעמיקו לחקור בשאלות של מנהיגות וכלכלה. בחירת חברי הקבוצה תיעשה בשיתוף המוסדות להשכלה גבוהה הפועלים בעיר ותוך בדיקת הפוטנציאל של המועמדים בהיבטים הרעיוניים, התוכניים, הכלכליים והאופרטיביים ותרומתם העתידית לעיר. חברי הקבוצה ייצגו תחומי-דעת שונים ובתוך כך מסחר, אקדמיה, תעשייה, כלכלה, חינוך, תרבות ותיירות. במשך השנה יעסקו חברי הקבוצה בבניית תוכנית שמטרתה חיזוק אחיזתם בירושלים וחיזוק מקומם של הצעירים בחיי העיר;

ג. הקמת צוות קריאטיבי אינטר-דיסציפלינארי ובינלאומי: הצוות יתמודד עם החיבור שבין צעירים וירושלים ויעסוק בבניית תוכנית להפיכת "ירושלים עיר של צעירים". לצוות היצירתי יצורפו חברים בעלי ניסיון מתחומי-דעת שונים מהארץ והעולם. הצוות יתמודד עם הנושאים הנוגעים לחיי הצעירים ולעיר, תוך הדגשת ייחודה ומיוחדותה של ירושלים. אחת השאלות שהצוות ינסה לפענח היא: כיצד להפוך את ירושלים לעיר שמשמרת את צעיריה ומושכת אליה צעירים מן הארץ והעולם;

ד. "ירושלים עיר של צעירים": יוקם מטה שיתכנן ויבצע את שנת הפעילות שכותרתה "ירושלים עיר של צעירים". במשך שנת הפעילות יתקיימו מפגשים, במה אקדמית, ימי עיון, כנסים בינלאומיים ומקומיים וסדנאות. כל התוכניות הללו יקדמו את ההתמודדות עם הסוגיות הנובעות משאלת ירושלים ואוכלוסיית הצעירים. שנת

הפעילות המיוחדת תיפתח באירוע מרכזי בחסותו של נשיא המדינה וייקחו בה חלק המוסדות הפועלים עם ולמען צעירים בירושלים ובהם גורמים ארציים ובינלאומיים. בסוף השנה תוכרז ירושלים "עיר של צעירים" ויפורטו התוכניות לקידומו של יעד זה;

ה. **הקמה והפעלה של מרכז יזמי לתעסוקה ולהשמת כוח-אדם:** המרכז יוקם כגוף עירוני מרכזי ויפעל לקידום מקורות התעסוקה לצעירים המתגוררים בעיר ולצעירים המבקשים לחיות בה. מטרת המרכז היזמי לתעסוקה היא ליזום ולעודד את פיתוחם והקמתם של גופים עתירי ידע וכוח-אדם בירושלים תוך העסקת צעירים. המרכז יפעיל בעיר ארבע שלוחות: ברוממה, בעיר העתיקה, בקריית היובל ובאחת משכונות הלוויין. כך ניתן יהיה לנסות ולענות על צורכי התעסוקה של צעירים מתוך מגוון הקהילות המתגוררות בעיר. המרכז ליזמות תעסוקתית יפתח רעיונות תעסוקתיים חדשים בעיר בשיתוף-פעולה עם גורמים מקומיים וארציים (מט"י, משרדי הממשלה הרלוונטיים, עיריית ירושלים, המנהלים הקהילתיים ואחרים). אחד מיעדי המרכז יהיה להתאים את דגם החברות המקצועיות להשמת כוח-האדם לצורכי התעסוקה של צעירים בירושלים;

ו. **קבוצות צעירים כקהילות פונקציונאליות:** גיבוש קבוצות של צעירים סביב ירושלים ולמענה. בקבוצות הפונקציונאליות ייקחו חלק צעירים תושבי העיר וצעירים בעלי זיקה מבחוץ (צעירים מועצמים המעצימים אחרים) במטרה לסייע בשיפור מצבה של העיר. צעירים בקהילות הפונקציונאליות יפעלו סביב תוכניות ארוכות-טווח לחיזוק הזיקה הרוחנית והמעשית של צעירים לירושלים, להקטנת הפער שבין ירושלים היומיומית והארצית לירושלים הסמלית, להידוק הקשר בין צעירים החיים בעיר לצעירים המבקרים בה או המבקשים להתחבר אליה, לגיבושה של "החוויה הירושלמית" ולהדגשת הנתונה והקבלה בין העיר לבין הצעירים. במסגרת הקהילות הפונקציונאליות יוקמו **כפרים אורבאניים לצעירים וגרעיני צעירים**. ההתארגנות תתבצע תוך בניית תפישה כלכלית תומכת לגיבושם של מכנים משותפים מקצועיים בין החברים. לדוגמה, להפנות לירושלים צעירים העושים שנת שירות או שירות לאומי כאתגר לאומי.

10. מועצה ציבורית לצעירים בירושלים – הצעה לתוכנית

המועצה הציבורית לצעירים בירושלים תפעל לגיבוש התפיסה המחזקת את מקומם של צעירים (גילאים 20-40) בירושלים. מליאת המועצה וועדותיה יעסקו בקביעת מדיניות בנושא הצעירים וירושלים (צעירים החיים בעיר, בארץ ובעולם), תוך שיתוף-פעולה ותיאום עם הגורמים העוסקים בכך. המועצה תקדם את תהליך המיתוג של ירושלים כעיר אטרקטיבית לצעירים ותסייע במימון ובקידום יוזמות ופרויקטים ייחודיים הקשורים לאוכלוסיית הצעירים בעיר.

רקע

צעירים (נשים וגברים בגיל 20-39) העושים צעדים ראשוניים לבניית חייהם הבוגרים. צעירים שעסוקים ברכישת השכלה, בבניית קריירה, במציאת פרנסה ובהתבססות כלכלית, בדאגה למגורים, בפיתוח הזוגיות, בביסוס משפחה, בגיבוש חי חברה ופנאי.

שלושה ממדים מרכזיים קשורים בעידוד הצעירים להישאר בעיר ובמשיכת אוכלוסייה צעירה לירושלים: **תעסוקה, מגורים ואיכות חיים והחיבור לעיר**. בעיות התעסוקה והדיוור עומדות בראש סדר החסמים המונעים מצעירים לבנות את ביתם בירושלים והם דורשים משאבים רבים והתמודדות מערכתית רחבה. רוב הגופים העוסקים בנושא הצעירים מציינים את האווירה ואת החיבור למרחב העירוני הציבורי כנושאים בהם הם יכולים להשפיע.

ירושלים עיר המשמרת את צעירה, עיר המושכת צעירים מהארץ ומהעולם – הצעירים החיים בירושלים הם אוכלוסיית היעד הטבעית של המועצה הציבורית לצעירים בירושלים. המועצה תיתן את דעתה גם לחיבור שבין ירושלים לבין צעירים החיים בישראל (יהודים וערבים), תתייחס לחיבורם של צעירים יהודים ברחבי העולם לירושלים ולקשר האפשרי של צעירים נוצרים ומוסלמים ברחבי העולם לירושלים כמוקד משיכה רוחני ודתי.

חילונים, דתיים, חרדים, ערבים – קהילות רבות מרכיבות את אוכלוסיית ירושלים, לכל אחת מהן מאפיינים, צרכים וסממנים תרבותיים משלה. רוב הגורמים המוסדיים העוסקים בהתמודדות עם סוגיית הצעירים בירושלים מכוונים את עשייתם לאוכלוסייה

החילונית היהודית. לכן לא זוכים כמעט צעירים מן העדה החרדית וצעירים ערבים להתייחסות ואינם מקבלים מענה לצורכיהם.

ירושלים: מרכז רוחני, עיר היסטורית, חברה רב-תרבותית, ישן מעורב בחדש – מה יכולה וצריכה ירושלים להציע לצעירים החיים בה ולצעירים המבקרים בה ומבקשים לקשור את חייהם אתה? יש לזהות את הגורמים שבאמצעותם ניתן לחבר צעירים לעיר, לגלות את משאביה היכולים לדבר אליהם ולחשוף את הנקודות המיוחדות אותה. "נישות" ייחודיות שכאלו יאפשרו את מיתוגה של ירושלים כעיר ידידותית לצעירים המעוניינים לחיות בה, לבקר בה ולקשור את חייהם אליה. חשוב לבחון מחדש את מאפייני העיר ואת הנושאים המעסיקים אותה; ביניהם: ישן לצד חדש, אווירה יצירתית ורוחנית, רב-תרבותיות ורב-גונית אנושית. את האפיונים הללו ניתן להפוך מכאלה המבריחים צעירים לכאלה המושכים צעירים לבוא ולהשתקע בעיר ולתרום לה.

תפקידי המועצה לצעירים – המועצה לצעירים בירושלים תוביל שינוי בתפיסה העתידית של העיר ושל החברה האזרחית החיה בה והקשורה אליה. למועצה נועד תפקיד אידיאולוגי, תכנוני, תקציבי וביצועי. היא תגבש את האידיאולוגיה סביב סוגיית הצעירים וירושלים תוך הצבת הכיוונים והתוכניות לטווח הארוך והקצר, היא תוביל חשיבה שתסייע במיתוג ירושלים כעיר לצעירים ותסייע במימון יוזמות ופרויקטים הקשורים ל"ירושלים עיר של צעירים". המועצה תעלה על סדר היום הציבורי נושאים הקשורים לשאלת הצעירים בירושלים, תחבר אליה גורמים עירוניים, ארציים, לאומיים ובינלאומיים העוסקים בכך ותפעל לטיפוחה של מנהיגות צעירה בירושלים ולמען ירושלים.

הרכב המועצה – למליאת המועצה ימונו אישי-ציבור מהשורה הראשונה, דמויות מוכרות שיש להן קשר לירושלים, צעירים בעלי זיקה לירושלים ופורצי-דרך במישור הבינלאומי.

המועצה תיצור קשר עם ראשי הדתות המייצגים את הקהילות החיות בירושלים – יהודים, נוצרים ומוסלמים, ועם נציגי הגופים הקשורים בנושא הצעירים בעיר.

יוזמות ופרויקטים "ירושלים עיר של צעירים"

המועצה הציבורית לצעירים בירושלים תחלק מענקים שנתיים ליוזמות שיקדמו את נושא הצעירים בעיר. גופים השותפים לתפיסת העולם של המועצה יגישו בקשות למענק המועצה על ועדותיה תחלק מענקים על פי הקריטריונים שיגובשו.

תורמים להקמתה ולהפעלתה של המועצה

תיעשה פנייה אל תורמים פוטנציאליים בארצות דוברות אנגלית, ספרדית, גרמנית וצרפתית, העשויים להיות מעוניינים בקידומו של נושא הצעירים וירושלים (הפנייה תיעשה באמצעות משרדי הקישור הבינלאומיים של הקרן ירושלים). הבקשה היא לחזק את ירושלים ולהעצימה באמצעות חיזוק אוכלוסיות הצעירים החיות בה ובניית קשרים בין ירושלים לבין צעירים מהארץ ומהעולם. כך ניתן יהיה לחזק את תדמיתה של העיר ולתכנן את עתידה, תוך שמירת האיזון בין מרכיבי אוכלוסייתה.

יגויסו גורמים שונים להקמת ולהפעלת המועצה לצעירים בירושלים, ביניהם משרדי ממשלה רלוונטיים (המשרד לענייני צעירים בראשותה של סגנית השר גילה גמליאל, משרדו של המשנה לראש הממשלה סילבן שלום, ועדות הכנסת הרלוונטיות), הארגונים הקשורים בעם היהודי בתפוצות (גיוינט, הסוכנות היהודית) קרנות וגופים פילנתרופיים (יד הנדיב, קרן ברכה ועוד).

הקמתה והפעלתה של המועצה הציבורית לצעירים בירושלים

ייעשה ניסיון להביא את ממשלת ישראל לכך שתסמיך את השר לענייני ירושלים, את נשיא/ת הקרן לירושלים ואת ראש עיריית ירושלים להקים מועצה ציבורית לצעירים בירושלים – להלן "המועצה". המועצה תפעל לצד השר הממונה, לצד נשיא/ת הקרן לירושלים ולצד ראש עיריית ירושלים.

תפקידי המועצה

1. **להתוות** מדיניות לחיזוק האוכלוסיות הצעירות החיות בירושלים והקשורות אליה;
2. **לתאם** בין הגורמים השונים העוסקים בסוגיית הצעירים בירושלים;
3. **לעודד** תוכניות-פעולה רב-שנתיות הקשורות בטיפוחה של שכבת הצעירים החיה בעיר והקשורה אליה;
4. **לקבוע** אמות-מידה וקריטריונים לתמיכה ביוזמות הקשורות בצעירים בעיר;
5. **לשמש** גוף מייצג למוסדות הפועלים בירושלים ומחוצה לה והעוסקים בצעירים ובעיר בכל הקשור לחיזוק הדור הצעיר בירושלים ובתכנון עתידה של העיר;
6. **לפעול** לשינוי עמדות בנושא ירושלים כעיר העונה על צרכי צעירים, הן בכנסת ובממשלה והן בציבוריות הישראלית, היהודית והבינלאומית;

7. **לחזק** את הזיקה בין ירושלים הסמלית ובין חיי היומיום של הדור הצעיר החי בעיר;
8. **לקדם** תוכנית למיתוגה של ירושלים כעיר לצעירים הן בארץ והן בעולם;
9. **להעניק** מענקים לתוכניות המעצימות את אוכלוסיות הצעירים הקשורות בירושלים.

מבנה המועצה

1. בראש המועצה תעמוד אישיות ציבורית בכירה עם מודעות עמוקה לנושא ועם עבר של עשייה מוכחת למען ירושלים. ראש המועצה ימונה על-ידי ראש העיר, אשר לענייני ירושלים והקרן לירושלים;
2. חברי המועצה ייצגו את כלל האוכלוסיות והמגזרים המתגוררים בירושלים, את יהדות העולם ואת העולם הנוצרי והמוסלמי;
3. חברי המועצה ימונו על -ידי ראש המועצה על-פי כישוריהם, ניסיונם, תפקידם או עיסוקם בתחומי-פעולתה של המועצה;
4. מליאת המועצה תשמש גוף מכוון של המועצה ותורכב מ-13 חברים, לפחות שליש מהם צעירים;
5. תוקף מינוי חברי המועצה יהיה לשלוש שנים. תינתן אפשרות להאריך את המינוי לשלוש שנים נוספות;
6. לצורך פעולתה תקים המועצה ועדות-משנה (ועדות קבועות וועדות חד-פעמיות) ותמנה להן חברים.

נהלים

1. מליאת המועצה תתכנס אחת לשנה לקבלת דו"ח על תוכניות המועצה בשנה שחלפה ולאישור התוכניות לשנה הבאה. יו"ר המועצה יהיה אחראי לכינוסה השנתי של המועצה;
2. ועדות המשנה ייפגשו במשך השנה לדיון ולגיבוש הצעות החלטה בנושאים הרלוונטיים השונים. האחראי לפעילות המועצה יפעיל את מפגשי הוועדות;
3. אחת לשנה יוכן דו"ח שנתי על פעילות המועצה וועדותיה. הדו"ח יוגש לשר הרלוונטי, לראש עיריית ירושלים, לנשיאת הקרן לירושלים, לחברי שדולת ירושלים בכנסת ולחברי המועצה.

11. נספחים

נספח א – רשימת המרואיינים (לפי סדר א-ב)

רשימת המרואיינים כוללת קובעי מדיניות ברמה הלאומית והעירונית, אנשי רוח ותרבות, אנשי אקדמיה ועובדי מחקר, בכירים בקרנות הפילנתרופיות ובמגזר השלישי, מנהלים ומנהלים לשעבר בארגונים ובמוסדות ירושלמיים בולטים, אנשי מקצוע ואקדמאים מתחומים שונים.

אביעד גינט, מנהלת קרן קרב
אגמון שניר חגי ד"ר, מנהל המרכז הבינתחומי בירושלים
אזרחי אילן ד"ר, יד בן צבי
אחימאיר אורה, מנהלת מכון ירושלים לחקר ישראל (לשעבר)
איילון אורי, רב, מנהל עמותת "יוצר אור"
אל עמי שייקה, מנהל מנהל קהילתי "בית יהודית" – גינות העיר
אלבשן יובל ד"ר, האוניברסיטה העברית בירושלים ותנועת "ידיד"
אמיר מלכי, מפקת תוכניות תרבות בירושלים
בוגן שרה, מנהלת המחלקה לקשרי חוץ – האוניברסיטה העברית בירושלים (לשעבר)
בן צבי נאווה פרופסור, נשיאת מכללת הדסה
בר אצה, מנהל "הצוללת הצהובה"
ברודט דוד, יו"ר בנק לאומי ויו"ר הוועד המנהל של הקרן לירושלים, מנכ"ל האוצר (לשעבר)
ברוורמן יורם, סגן מנהל אגף חברה ונוער, עיריית ירושלים
ברקוביץ עופר, תנועת "התעוררות", חבר מועצת העיר
גולן דפנה ד"ר, האוניברסיטה העברית בירושלים
גמליאל גילה, סגנית שר לענייני צעירים
דורון שי, מנהל גן החיות התנ"כי
דינור אסתי, מנהלת משכנות שאננים (לשעבר)
הלוי מאיה, מנהלת מוזיאון המדע
וייל מרטין ד"ר, מנהל קרן ברכה
וינברג גלעד
וכסלר עוזי, יו"ר הרל"י (לשעבר)

חסייני ערף, מנהל עמותת אלניזק – חינוך ומדעים במזרח העיר
חושן מאיה ד"ר, מכון ירושלים לחקר ישראל
חזני יהודית, יועצת ארגונית
חיטרון אודליה, בית האמנים
חייט יעל, אחראית על מרכזי הצעירים באזור המרכז, הגזינט
טביבי חלי, מנהלת "הלל", האוניברסיטה העברית בירושלים
ילינק אביאל, מכון ירושלים לחקר ישראל
ישועה נעמי, הקרן לירושלים
כהן עידן, מנהל יוזמות ב"הלל"
לזמי יעל, מכללת הדסה
לנקר אלי, תלמיד ישיבה
מאי אלישבע, החברה למתנ"סים
מזי"א אלישבע, מנכ"ל "רוח חדשה"
מילגרום צחי ד"ר, מכללת הדסה
מימראן דני, מנהל הקרן לירושלים
מלציק נורה, רכזת אירועים, המחלקה לתרבות, עיריית ירושלים (לשעבר)
מעין דליה, מנהלת אמנותית, תיאטרון הקרון
נאסראלה רמי ד"ר, מנהל מכון IPCC למחקר במזרח ירושלים
נלסון נירית, הקרן לירושלים
סידור פגי, עיתונאית, גירוזלם פוסט
עבדל רפר יוסף, מנהל מתנ"ס ברובע המוסלמי בעיר העתיקה
עובדיה דניאלה, רכזת נוער במנהל הקהילתי רוממה
עמדי אורי, מנהל המנהל הקהילתי "לב העיר"
עמית רונית, מנהלת קרן גנדיר
פולקמן רועי (ריאיון טלפוני), מנהל האגף למחקר ותכנון אסטרטגי, עיריית ירושלים
פרינס-גיבזון איטה, עיתונאית, גירוזלם פוסט
צדקא רות, מנהלת בית האמנים
צור גוני, אחראית תרבות בקרן ירושלים (לשעבר)
צור יהודה, החברה למנהלים קהילתיים בירושלים
צוראל זהבה, מנהלת חברת שילוב (לשעבר)
קורח מיכל, מכון ירושלים לחקר ישראל
קלייבו עלי ד"ר, אמן ומורה באוניברסיטה
קנדלר נתן, מנהל "צעירים במרכז"

רוזנוסר נאוה, פסיכולוגית ארגונית
רוזנר ליאת, דוברת הקרן לירושלים
רונן דן ד"ר, יו"ר תנועת סובלנות וראש מנהל התרבות, משרד התרבות (לשעבר)
רפאל אלה, ראש לשכת סגנית השר גילה גמליאל
שגב יקיר, מחזיק תיק הצעירים, מועצת עיריית ירושלים, חבר הנהלת עיריית ירושלים
שיבאן נדים, מנהל מח' פרויקטים, הקרן לירושלים
שר אייל, אחראי תחום תרבות, הקרן לירושלים
שרייבר מיישי, יועץ ארגוני, מנהל המרכזים הקהילתיים בירושלים (לשעבר)
שרפי אילן, מנהל המנהל הקהילתי רוממה

נספח ב – רשימה ביבליוגרפית

- בנזימן, ע. (תשל"ג). **ירושלים – עיר ללא חומה**. ירושלים.
- גורן, נ. (2004). **הולכים נגד הרוח – ארגונים אזרחיים בירושלים בצל עימות מתמשך**. מכון ירושלים לחקר ישראל, מרכז טדי קולק למחקרי ירושלים, ירושלים.
- דהן, מ. (1998). **האוכלוסייה החרדית והרשות המקומית**. מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.
- דלה פרגולה, ס. (2008). דמוגרפיה, תכנון ומדיניות 2000-2020, בתוך: **40 שנה בירושלים 1967-2007**. מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.
- הירשפלד, א. (2000). **רשימות על מקום**. עם עובד, תל-אביב.
- ועדת קוברסקי (1989). ועדת היגוי לחיזוק מעמד ירושלים, בתוך **עיר ואזור – כתב עת לתכנון ופיתוח עירוני ואזורי**, חוברת 19-20, עורך: שלמה חסון.
- חושן, מ. (2007). **על נתוניך ירושלים 2005, 2006**. מצב קיים ומגמות שינוי. מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.
- חושן, מ. (2008). אוכלוסיית ירושלים – תהליכי שינוי, בתוך **40 שנה בירושלים 1967-2007**. הוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.
- חושן, מ. (1983). **הגירה לירושלים וממנה 1972-1978**. מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.
- לופו, י. (2004). **מפנה בחברה החרדית – הכשרה מקצועית ולימודים אקדמיים**. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, ירושלים.
- ליסק, מ. (1994). **ירושלים כראי של חברה**. בתוך: **ירושלים החצויה 1867-1948**. עורך בראלי. א. יד בן צבי, ירושלים.
- מרגלית, א. (2008). ירושלים כעיר יצירתית בינלאומית, בתוך **40 שנה בירושלים 1967-2007**. הוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.
- פרידמן, מ. (1991). **החברה החרדית בירושלים**. מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.
- קולק, ט. (1989). ירושלים – אתגרים במבחן, בתוך **עיר ואזור – כתב עת לתכנון ופיתוח עירוני ואזורי**, חוברת 19-20, עורך: שלמה חסון.

קמחי, י. חושן, מ. עוזיאלי, ש. (1989). הגירה מירושלים – מאפייני העוזבים והסיבות לעזיבה, בתוך **עיר ואזור – כתב עת לתכנון ופיתוח עירוני ואזורי**, חוברת 19-20, עורך: שלמה חסון.

רובינשטיין, ד. (2008). איחוד העיר ושאלות שלא באו על פתרון, בתוך **40 שנה בירושלים 1967-2007**. הוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.

רוטנברג, א. (2008). היצירה התרבותית בירושלים, בתוך **40 שנה בירושלים 1967-2007**. הוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.

נספח ג – גיבוש אמירות המרואיינים

בהתאם למתודולוגיה האיכותנית, להלן מבחר מהתייחסויותיהם של המרואיינים ושל משתתפי קבוצות המיקוד למספר נושאים מרכזיים:

מיהו ירושלמי?

מי שרואה את עתידו בעיר, מי שאוהב את העיר, מי שיכול להרגיש את העיר, מי שמרגיש בעיר בבית, מי שהוא חלק מאחת הקהילות בעיר, מי שאוהב לבלות בירושלים, מי שמכיר את העיר, מי שכותב בשאלונים שהוא ירושלמי, מי שרואה בירושלים מקום למגורים בעתיד, מי ששינה כתובת לירושלים, מי שמרגיש רומנטי כלפי העיר, מי שמוכן להתעלם מהדברים המכוערים שיש בעיר, מי שנהנה ממוג האוויר הקריר בעיר, מי שנולד בעיר אפילו אם הוא גר במקום אחר, מי שמוכן לעשות למען העיר גם אם הוא גר בעיר אחרת, מי שירושלים היא לו סמל דתי.

ירושלים עיר קשה

שכר הדירה גבוה, מחירי הדירות בלתי-אפשריים, הפיגועים, אי-אפשר לחיות בעיר אחת עם החרדים, לא נעים לחיות בירושלים, אי-אפשר להרגיש חופשי בחלק המזרחי של העיר ולהסתובב שם, יש מגבלה מלבקר בכל השכונות (חרדים, ערבים), עיר לא דמוקרטית, אין בה חופש, ירושלים היא כמו מדינה אחרת, אין הרגשה שירושלים היא חלק מישראל הדמוקרטית, אין חופש בעיר, עיר עם מטען כבד שלא מתאים לצעירים, עיר שהיא סמל אבל בלתי-אפשרי לחיות בה, יש בעיר תחושה של פסימיות וחוסר תקווה, יופי וכיעור גרים בה יחדיו, העירייה לא דואגת לצעירים, ארנונה גבוהה, יהודים מחו"ל קונים כאן דירות ומשאירים אותן ריקות, שכר הדירה בעיר מופקע ובלתי-אפשרי, יש בירושלים אוכלוסיות חריגות שמשניאות את עצמן על הכלל, אין מקומות בילוי, בירושלים ריכוז של אנשים מטורפים, אין מספיק רוח חילונית בעיר, האסתטיקה של העיר היא קשה, אין תחושה של חופש, השכונות מתחרדות, קשה להיות בלונדינית בירושלים כי מעירים הערות, ירושלים עיר בלי שלוה, בעיר משדרים כל הזמן לחץ, המואזין מפריע בלילה, יש מתח בין יהודים לערבים.

כיצד ניתן להתמודד עם המצב

לבסס קהילה חילונית גדולה יותר, לשמור על הקדושה של העיר, להכניס יותר תרבות חילונית, שהעיר תשדר יותר פלורליזם, שתדמיתה של העיר תשתנה, שכל העיר תהפוך

למושבה גרמנית, להתחבר לרומנטיות של העיר, לדאוג לדירות במחירים סבירים, ליצור מקומות-עבודה, לשמור על האיזון בין דתיים לחילונים, לרסן את החרדים, לארגן תחבורה ציבורית בשבת, לארגן הרבה פסטיבלים בעיר, לפתח יותר תרבות, הנוף של ימין-משה כובש, לטפח את תחושת השייכות, אני מרגיש שירושלים היא חלק מההיסטוריה שלי, לנסות ולהעצים את מה שיש בירושלים ולא להפוך אותה למשהו אחר, שאנשים יזרמו באופן קבוע לעיר, לחולל צעירים בירושלים.

במה אני יכול להיות מעורב?

העירייה רוצה ממני רק כסף, רק בעלי אמצעים יכולים להיות בעיר, אני לומד ואין לי זמן לעשות משהו כדי לשנות, רק לברוח מכאן, אני לא יכול לשנות וזה גדול עליי, להפגין ברחובות זה חסר-תקווה, דברים לא מצליחים, בלתי אפשרי להזיז דברים בירושלים, קשה להצליח בעיר, גדולים ממני ניסו ולא הצליחו, הייתי רוצה לעשות משהו אבל אני לא יודעת מה.

מה יגרום לכם להישאר בעיר?

עבודה בתחום שלי, שאוכל להתעסק במקצוע שלי, שתהיה לי קבוצת חברים שאוכל להיות חלק ממנה, שהאווירה בעיר תשתנה ותהיה פתוחה יותר, שאוכל לתת חינוך טוב לילד שלי, שיהיו יותר מרחבים ציבוריים אסתטיים, שיהיו אזורים ירוקים, דירה יותר זולה בשכונה טובה, שהאווירה בעיר תשתנה, שיהיה לי מקום-עבודה, מחירי דיור סבירים, איזון בין חרדים לחילונים, יותר תרבות, תחבורה ציבורית טובה וגם בשבת, אווירה של חופש, שלווה, פחות מתח בין יהודים לערבים, שאוכל להסתובב חופשי בכל שכונות העיר.

האם ירושלים מתרוקנת מצעירים?

כן ולכן חשוב להקים גרעיני צעירים ירושלמים למען ירושלים, 65% מהסטודנטים באים מחוץ לעיר. סטודנטים לא אוהבים את ירושלים. בירושלים 130 אלף צעירים כולל חרדים וערבים, צעירים ערבים בעלי יכולת ממזרח העיר עוזבים לרמאללה או לחו"ל, הרבה צעירים עוברים בירושלים ורק מעט נשארים בה, בריחת הצעירים מירושלים נעשית בכל הממדים, כששכבת הצעירים מידלדלת בירושלים זה מפריע לרצף ההתפתחות של העיר, 40% מצעירי מזרח-ירושלים משכילים, לומדים ועובדים ברמאללה. זו שכבה משכילה

שעוזבת את ירושלים. בריחת צעירים מתקיימת בערים רבות ולא רק בירושלים, העיר נעזבת ע"י צעירים. צעירים חילונים מרגישים מאוימים על-ידי העיר, גם בעבר צעירים שלמדו בירושלים לא נשארו לחיות בה, צעירים מהמגזר החרדי עוזבים את ירושלים בגלל מצוקת הדיור, בעיר בריאה יש צעירים, הצעירים תורמים לבריאות העיר. להשאיר את הצעירים בעיר דרך תעסוקה ודיור, מוסדות אקדמיים כמרכזי-השמה עירוניים ללימודים, למגורים ולעבודה.

האם ירושלים נותנת מענה לצורכי האוכלוסייה הצעירה?

חשוב לתת לצעירים לחוש שייכות לעיר, לתת מענה לצרכים התרבותיים, לזהות שאיפות וצרכים של צעירים, לזהות געגועים של צעירים, האווירה בעיר כבדה לצעירים. יש תחושה של צפיפות. לא קיימת סצנה לצעירים בעיר, אין חזון לצעירים בעיר, אנחנו מטפחים את האווירה הכבדה לצעירים בעיר, תרבות ואמנויות כבסיס להשאיר צעירים בעיר, הדיור יקר מדי לצעירים, צעירים יבואו לעיר בשל אופייה, חשוב ליצור אווירה מושכת צעירים, יש צעירים שמחפשים זהות בירושלים, ירושלים כמקום חיבור של חילונים לזהות היהודית שלהם, ירושלים מושכת צעירים מבחינה רוחנית, ירושלים יכולה למשוך צעירים כעיר רב-תרבותית, ירושלים זקנה, חרדית, ענייה. האווירה הייחודית בעיר כמושכת צעירים, עיר הטרוגנית היא ברכה לצעירים פלורליסטים, צעירים רוצים אופציות, אין מקומות עבודה לצעירים בתחומי התרבות, עיר לא ידידותית לצעירים, כבדות העיר כגורם דוחה או מושך צעירים, כוח המשיכה לצעירים היה עבודה. תל-אביב היא היום המטרופולין המושכת צעירים, דיור הוא סיבה מרכזית לעזיבה של צעירים, לגילאי 30 אין מה לעשות בירושלים. האסטטיקה של העיר רעה ביותר ואיכות החיים בעיר לא טובה מספיק להשאיר צעירים, מקבלי ההחלטות בעיר לא לוקחים בחשבון את צורכי הבילוי והמפגש של צעירים, בריחת הצעירים בגלל דיור ותעסוקה, צעירים צריכים דיור, תעסוקה ותרבות, צעירים חרדים רוצים לחיות בעיר אבל נמנעים מיוקר הדיור, יש מחסור בתעסוקה לצעירים, צעירים נמשכים לערים המשדרות פתיחות. צעירים יישארו בעיר אם יטפלו בצורכי הדיור, התעסוקה והבילוי שלהם, דיור הוא מרכיב משמעותי, לתת משמעות לשכבת הביניים שחיה בעיר ולא רק לסטודנטים.

כיצד ניתן להתמודד עם מצב הצעירים בירושלים?

למתג את ירושלים כעיר של צעירים, להפוך את מרכז העיר כמקום לצעירים, ליצור גאווה צעירים ירושלמית, ליצור פסאדה של ירושלים צעירה, בינלאומית ויוצרת, לטפח כוחות

ירושלמיים ולתת להם להתבטא במרחב, לראות בצעירי העיר פרויקט כלכלי, לשמר את הילדים הלומדים כאן, לגרום לבוגרי האוניברסיטה להשתקע בעיר, ליצור תחושת קהילה, להשתמש באקדמיה שבירושלים כמוקד מרכזי, למתג את ירושלים כעיר כייפית, להפוך את המרחב הציבורי לנקודת המפגש של הצעירים, לראות בצעירים מנוף לקידום העיר, לטפח את האמנים הצעירים ולתת להם פרנסה. לפתח את המרחב הציבורי ואת האסטטיקה של העיר, עיר מחבבת אמנים צעירים ויוצרים. לפתח את תרבות הרחוב של ירושלים, לתת לסטודנטים תחושה שהם חלק מהעיר, לספק תעסוקה לאנשי-מקצוע צעירים בתחום האמנויות והמוסיקה, לגבש מדיניות עירונית בנושא צעירים, לתת אופק תעסוקתי לצעירים בעיר, לטפח קבוצות של צעירים לתפקידי מנהיגות, לחשוב באופן יצירתי איך הופכים את ירושלים לעיר מושכת צעירים, לעודד בעיר אווירה פתוחה, לעודד יצירה אמנותית בעיר, לתגבר את הפן הקוסמופוליטי של ירושלים, לבנות מרכזים ומרחבים ציבוריים המיועדים לצעירים מכל המגזרים, למתג את העיר על מה שמייוחד בה, לתת לגיטימציה לזרמים התרבותיים של צעירים מכל אוכלוסייה בעיר.

האם סוגיית הצעירים בירושלים קשורה לכל האוכלוסיות המתגוררות בעיר?

יש לחזק את אוכלוסיית הצעירים החזקה שבעיר, לחזק את האוכלוסייה החזקה, לא להשקיע בחרדים או בערבים אלא באוכלוסייה שיכולה לחזק את העיר ולמתג אותה כעיר מושכת צעירים, הערבים החזקים בורחים לרמאללה ולחוו"ל, אנחנו פועלים עם הצעירים החזקים, לא עם הערבים והחרדים – הם לא רלוונטיים לחיזוק ולמינוף העיר, מזרח-ירושלים איננה מקום של צעירים, אין תרבות פנאי, אנשים מתחתנים צעירים. צעירים מבלים ברמאללה. כתוצאה מהלחץ והתסכול יש יותר סמים ואלומות. צעירים ערבים לא עוזבים את העיר ומעדיפים לחיות בתוך העיר כדי להימנע מהמחסומים. אין תעסוקה ודיור לצעירים במזרח-ירושלים, המציאות במזרח-ירושלים היא מציאות צעירה אבל מצוקתית – מציאות של סמים ואלומות, הצעירים החזקים עוזבים, הצעירים החלשים נשארים, חשוב שתהיה בעיר אוכלוסייה צעירה הצורכת שירותים ברמה גבוהה, צריך לטפל בצעירים חילונים ודתיים-לאומיים, לא בצעירים ערבים וחרדים, החרדים והערבים לא שותפים למרקם הכלכלי של העיר, צעירים ערבים ממזרח העיר לומדים באוניברסיטה, צריך לשאול מה קורה עם הצעירים החרדים החיים בירושלים, הצעירים החרדים מתחתנים מוקדם. עוברים ליישובים כמו ביתר עלית, אלעד, בנימין, בשל מצוקת דיור ויוקר, מרכז העיר מתוכנן לשמש את החילונים ואת הדתיים הלאומיים ולא בהכרח את החרדים והערבים, לחרדים מרכז בגאולה ולערבים בשער שכם ובעיר העתיקה. ירושלים מחולקת בפועל לשלוש ערים. צעירים חרדים היו מעדיפים לחיות בירושלים

אם נושא הדיור היה נפתר, העירייה עוסקת בנושא הצעירים החילונים והסטודנטים, צריך להוביל פרויקטים לצעירים חילונים, לא להתמקד רק בסטודנטים הבאים ללמוד בעיר. להעמיד כאוכלוסיית-יעד גם את הצעירים מהשכונות, בירושלים ארבעה מגורים: חרדים, חילונים, דתיים וערבים. לכל מגזר סוגיות אחרות של צעירים בעיר, יש לחלק את העיר לאוכלוסיות-יעד ולתת מענה לצעירי כל קבוצה, להעלות את הפרופורציה של החילונים והדתיים הלאומיים בירושלים (משלמי הארנונה), האם צעיר בנווה יעקב לא נחשב על פי המדיניות העירונית כמי שזקוק לתמיכה ולעידוד? הדגש במדיניות העירייה הוא עבודה עם שלוש אוכלוסיות-יעד: 1. צעירים חזקים יצירתיים – יזמים המהווים מנוף לפיתוח העיר; 2. צעירים בתקופת-מעבר לפני הלימודים האקדמיים, לפני חיפוש עבודה, בין תארים; 3. צעירים התורמים לעיר תרומה ארוכת-טווח. את הערבים יש לטפח אבל בלי קשר למדיניות הצעירים. אין קשר בין הערבים לנושא הצעירים, חזון העירייה הוא עיר צעירה וחילונית, אך המציאות בעיר היא אחרת, העירייה מתכננת את מהלכה מול קהל שבוי – חילונים ודתיים-לאומיים, כ-60% מצעירי מזרח-ירושלים אינם משכילים ועובדים בשירותים במערב העיר. אין להם מרכז לבלות בו והם רק מפריעים. יש שכבה שלמה של צעירים המכורים לסמים, בעיות אלימות, יש לשתף בענייני העיר גם את הכוחות הלא-יהודיים, ירושלים עיר המחולקת לארבע אוכלוסיות סגורות. ניתן לחלק גם לציונים כנגד לא-ציונים (ערבים וחרדים כנגד חילונים ודתיים-לאומיים), החרדים רוצים יהודים חילונים בעיר כדי שיוכלו להשפיע עליהם להיות יהודים "טובים" יותר, הבעות החילונית מתמעטות, אין כבר חילונים בירושלים, האיזון של המרחב הציבורי הופר לרעת החילונים, הליברליות החילונית נעלמה, חסרה תחושת הזהות בחילוניות. החילונית קריטית לפלורליזם של ירושלים. אין מה שיאזן את הקנאות. יש הקצנה של הדתיים הלאומיים.

מה הקשר בין ירושלים העיר החיה לבין ירושלים הסמלית?

ירושלים היא עיר בירה בפריפריה, מדינת ישראל ויתרה על ירושלים, דגם הבירתיות יורד מגדולתו. אין חשיבה לאומית אמיתית בנושא ירושלים, היא הפסיקה לקבל עדיפות לאומית, יש לשאול לגבי משמעות ערי בירה בעולם וירידת ערכן הסימבולי והפראקטי. ירושלים לא משמשת יותר מרכז הממשל בארץ. בשל סמליותה של העיר אנשי ירושלים צריכים להיות ראויים לעיר, אלה שעוזבים את ירושלים אינם ראויים לה, המדינה לא מתייחסת לעיר כאל בירתה. להכניס את ירושלים לשיח הציבורי, יש אדישות כלפי ירושלים, צעירים דתיים נמשכים לצד הרוחני של עיר. לעשות מאמץ לשרת את הסימבול הרוחני ששמו ירושלים. צעירים דתיים מתחברים לרוח העיר, ירושלים מהווה מרכיב

דומיננטי בפיתוח הזהות היהודית של הדור הצעיר, אנשי הכיפות הסרוגות נמשכים לעיר, בני 18-23 עושים כאן שירות לאומי ונשארים בגלל האווירה הרוחנית של העיר, ירושלים כמרכז רוחני-דתי המשדר דתיות. הדתיים מחפשים רוחניות בעיר, להביא אנשים צעירים מחו"ל לחוויית ירושלים, ירושלים עמוסת נטלים סימבוליים-היסטוריים ואחרים, הסכסוך הפוליטי מכביד על ירושלים, מה מטפחים בירושלים? את הסמל או את חיי היומיום של העיר? ירושלים יותר סימבול מאשר עיר חיה, יש פער בין הסימבול ובין חיי היומיום של התושבים, יש מרחק בין הסימבול למציאות החיים בעיר. ירושלים לא מעניינת את מדינת ישראל ולא את הציבוריות הישראלית, אולי הסמל מעניין אבל לא היומיום, ירושלים נמצאת בין הסמל לבין המציאות. צריך לנתח את הריחוק שבין הסמל למציאות, ירושלים היא סמל רחוק מאוד ממציאות החיים בה. אין קשר בין הסמל אותו כולם מאדירים לבין החיים האמיתיים, אם הסימבול של ירושלים עלוב זה משפיע על כל המדינה, יש סימבול גבוה מהחיים עצמם, יש הדימוי של העיר או מה שחושבים עליה האנשים שחיים בה ואנשים מבחוץ, ויש החיים היומיומיים עצמם. לחשוב על ירושלים שאינה רק עיר היסטורית אלא עיר שיש בה עתיד והסתכלות קדימה.

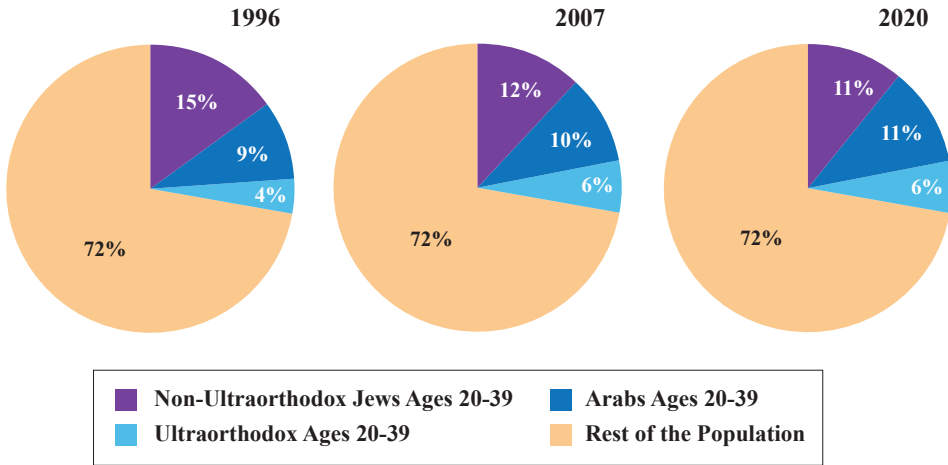
האם ירושלים היא עיר לצעירים?

בתקופת טדי היה פער בין הפסאדה אותה קבעו מקבלי ההחלטות לבין המציאות, האם ירושלים יכולה וצריכה להיות עיר של צעירים? האם אגינדה של "עיר לצעירים" נכונה ואפשרית? ירושלים עיר של צעירים היא אשליה ולא אמת אובייקטיבית. יש תחושה לא אמיתית שירושלים מצעירה. יש בעיה עם הטרנד של ירושלים וצעירים, לא נכון להתייחס לצעירים כאוכלוסיית-יעד ייחודית אלא לחתך של צרכני תרבות.

האם הצעירים הם האליטה החדשה של ירושלים?

אתוס החלום האליטיסטי של טדי היה חילוני ומשכיל. האליטות הנוכחיות של ירושלים הן בעלות מרכיב רוחני (לא כלכלי או גילאי), ירושלים מתאימה להיות מקום בו חיות אליטות מסוג מיוחד, צריך לברר איזה סוג אוכלוסייה לטפח כאליטה ירושלמית. חשוב לבנות לעיר פסאדה מיוחדת של עיר לאליטות בתחומי התרבות והאמנות, עיר לאליטות בעלות מאפיינים של השכלה.

Ages 20 to 39 — Distribution of Population Groups & Comparison to the Rest of Jerusalem's Population in Selected years

The Sense Among Interviewing Participants

Among interviewees there was a discernable sense that many young adults are leaving Jerusalem and the population of young adults remaining in the city is getting weaker. Interviewees claimed young adults from all population groups (and not merely the secular) are leaving the city and there is a strong feeling that the city's young adult population is diminishing. It is worthwhile mentioning that the transience of young adults is something that exists in many cities around the world, but the prevalent feeling arising from interviewees is that the diminishing population of young adults in Jerusalem is perceived as damaging the economy, community, culture, society and the image of the city and the city remains weak and dependent.

Figures on the Population of Young Adults in Jerusalem

The demographic changes taking place and expected to take place in Jerusalem are extremely significant to planning for the future of the city and determining policy regarding young adults. The proportion of secular and traditional non Ultra-orthodox Jews within the general population of young adults in the city declined drastically between the years 1996 and 2007 (from 53% to 43%. According to projections for 2020, this proportion is expected to decline further to around 40%. The proportion of Ultraorthodox Jews among the general population of young adults in the city is on the rise, estimated at in 1996 at 15% and projected at 20% in 2020. Another interesting trend is the sharp rise in the proportion of Arabs among the general young adult population of Jerusalem from about 31% in 1996 to 35% in 2007 and projected at 40% in 2020. At the same time, it should be mentioned that in 1996 and 2007 the proportion of young adults among the general population of the city stood at approximately 28% and is projected to remain 28% in 2020. The trend indicated by the figures is the long term stability in the proportion of young adults in Jerusalem, alongside changes in the proportion of young adults within subsectors of the population. According to projections, the distribution of population groups among young adults ages 20 to 39 in Jerusalem in 2020 will stand as follows: non Ultra-orthodox Jews 40%, Arabs 40%, Ultraorthodox Jews 20%;

- Is the weakening of the city's younger population connected to the general population residing in the city?
- What is likely to keep young people in Jerusalem and what is likely to attract young people to Jerusalem from elsewhere?
- Who should spearhead the development and development of policy on the issue of young people in Jerusalem?
- How can the circles of young people connected with Jerusalem be expanded?
- How can the city's young population be harnessed in closing the gap between the living city of Jerusalem and Jerusalem the symbol?

The Work Process

I conducted open interviews with **sixty four interviewees and interviewers**, among them: directors of institutions, major past and present functionaries in Jerusalem, journalists and public personalities. I conducted a number of discussions with three work groups including **twenty eight young men and women** (mostly students). Likewise, I examined the written material of, and visited, institutions dealing with the subject of young people in the city. All meetings were documented and grouped by central themes, within which the findings and ways of coping with the city and its young population were formulated.

Jerusalem's Young Adults

Defined in this study as men and women ages 20 to 39. Young adults of this age (secular and religious) are characterized as taking their first steps to build their futures as adults. They are busy forming a way of life and world view, gaining an education, starting a career, finding an occupation and securing a livelihood, developing relationships, building a family, making a home and social life. Young adults are the population sector making changes around them and effecting their surroundings, and as such young adults are perceived as important to Jerusalem in the present and future and as one of the most significant sectors in determining the city's future.

7. Jerusalem's place and role as a regional center for young people from the greater area should be strengthened.

The trend turning Jerusalem into an urban center for young people residing in nearby towns and cities (Ma'aleh Adumim, Mevasseret Zion, Beit Shemesh, Zur Hadassah, Gush Etzion and others) should be encouraged. The city can serve as an employment, economic, national, social and cultural center, drawing young people from throughout the area.

8. It is essential to change Jerusalem's image from a city chasing young people away to a city attracting young people to reside in and contribute to it.

Changing the city's image can be brought about as an integral part of facing demographic projections and understanding the state of the city as part of the perspective emphasizing that the city needs to be revitalized rather than trying to transform it into something it isn't. In building the image, the city's unique elements, its spiritual atmosphere, aesthetic beauty, multicultural society and human mosaic can be accentuated.

9. It is recommended to continue nurturing culture and strengthening the student population in the city.

The connection with the tens of thousands of students enrolled in the city's institutions of higher education should continue to be nurtured. These two subjects are of supreme importance to the future of Jerusalem and its young population.

The Main Question & Secondary Questions

The main question, in light of which this paper was written, is the following: What is the Jerusalem Foundation's place and role against the background of the sense that the city's young population is rapidly shrinking and that young people connected with the city are becoming weaker?

A number of secondary issues stem from the main question, namely:

- Can the claim that Jerusalem's young population is shrinking be substantiated (or rebuffed)?

4. Responsible parties in Jerusalem must set and implement a long-term policy on the subject of young people.

Dealing with the subject of the city and its young population requires stable parties with a broad perspective who have the ability to outline long-term policy and far-reaching objectives. Alas, bodies dealing with the issue of young people in Jerusalem follow a short-term approach stemming from the need for speedy and discernable change. Moreover, municipal government change in Jerusalem is frequent and takes place every few years. It is important that planning and implementation processes pertaining to the question of Jerusalem and its young population be led by a stable party active in and on behalf of the city over many years with a far-reaching future outlook.

5. Housing and employment for young people in Jerusalem are subjects requiring the involvement of national government agencies.

The employment problem and the lack of places of employment for young people, like the high cost of housing and the lack of housing for young people, are at the top of the list of obstacles which prevent young people from making Jerusalem their home. The Municipality of Jerusalem and local parties in the city are unequipped to tackle these obstacles on a large scale, since that would require a wider more systemic outlook and greater resources than those currently at the city's disposal. As such, these subjects would best be handled by the major national government ministries.

6. The young population can help strengthen the connection between Jerusalem the living city and Jerusalem the symbol.

Expanding and reinforcing the circle of young people connected with Jerusalem will help close the gap between living Jerusalem and the city as a symbol and the religious and spiritual center. Jerusalem is a living city, coping with daily questions and Jerusalem is also a symbol — a capital city and a spiritual center to three religions. Between the “two cities” is an enormous abyss. Programs expanding the population of young people connected with the city around its spirituality and symbolism and strengthening the ties among young people living in Jerusalem will help close the gap between the “two cities”.

Purpose of the Paper

To examine the subject of young people and Jerusalem and ways to advance it; The paper is submitted to the Jerusalem Foundation, which has for many years been working to advance Jerusalem as a modern and pluralistic city and as a spiritual center, as both a proposal and a basis for discussing its policy and programs in the field of Jerusalem and its young people.

Major Conclusions Stemming from the Paper

1. Young people from all sectors of the population are leaving Jerusalem.

The city of Jerusalem is not responding to the needs of its young people in the fields of employment, housing and quality of life. Young people from all sectors of the population — secular, religious and ultra-Orthodox Jews and Arabs — are leaving the city.

2. Dealing with subject of young people requires working with young people from all sectors of the city's population.

In light of the present and foreseen demographic complexities of Jerusalem, it is recommended that handling the subject of young adults include consideration of the city's entire population of young people (both those defined as strong and those defined as weak) within the full range of the population sectors — secular, religious and ultra-Orthodox Jews and Arabs.

3. The circle of young people connected with Jerusalem should be expanded.

In addition to its being a living city, Jerusalem is also the capital city and a religious-spiritual center. As such, it is important to advance a mutual sense of belonging between Jerusalem and Jewish, Moslem and Christian young people living in Israel and around the world connecting with its cultural, spiritual and religious significance. This approach engenders the potential expansion of the young population that is likely to connect with the city, while also heeding the approach that views Jerusalem also as a **city of all its believers**.

הקרן לירושלים
THE JERUSALEM FOUNDATION
مؤسسة صندوق القدس

Jerusalem's Young Population

A Paper on Jerusalem and its Young Population

Abstract

Dr. Uri Strisover

2010